

Giedri ir graudi optimistinio žmogaus istorija

Pusmečiui po Benedikto Babrausko mirties praėjus

ALOYZAS BARONAS

Pusmetis tikrai nedidelis laiko tarpas, kad žmogų tą ar kitą užmirštum, tačiau ir pakankamai ilgas laikas, kad susigventum su mintimi, jog vieno kurio pažįstamo asmens nebėra, kad jo niekada daugiau nebus, kad amžino praradimo jausmas, kartais daugiau kartais mažiau prislėgdamas, vieną kartą turės iki minimumo sumažėti. Ir tačiau vis tiek ateis momentas, kada mirusio pasigesime, jei ne sentimentinė, tai nepakeičiamumo prasme, nes niekas negalės to ar kito uždavinio atlikti, kaip velionis, o juk ir galimės jo dėl to nepakeičiamumo savybių, kada šiaip juk visi žinome, kad mirtis yra gyvenimo aksioma.

Laimėjimų nuotakomis

Ben. Babrauskas mirė 1968 m. gruodžio 13 d. Ir jau po to kažkas įvykusiame Teatro festivalio vertinime pasigedo Babrausko, ne todėl, kad jis būtų ką nors apgynęs ar suniekinęs, bet jo kritišką ir tačiau optimistinio žodžio, nes nors ir ne visais festivalio pastatymais velionis džiaugėsi, bet džiaugėsi pačiu sumanymu, pačiu neįprastu, o tačiau įgyvendintu projektu. B. Babrauskas net labiau kaip kas kitas, žinojo, kas yra menas, jis buvo perskaitęs šimtus geriausių įvairiomis kalbomis knygų, jis puikiai žinojo, kas yra kritika, mokėdavo kandidatus pasisakyti ir polemikoje sunkiai buvo įveikiamas, dėl savo pastabumo, tačiau velionis buvo ir atlaidus. Jis buvo atlaidus ten, kur matė, kad tai yra kas nors naujo, kad tai ateityje gali būti reikšminga ir vertinga. Prisimenu, kaip 1951 m. išėjo Algimanto Mackaus A. Pagėgio vardu elėraščių rinkinys "Elegijos". Vienas iš dabartinių "Metmenu" šulų knyga labai, gal net kiek per piktai, spaudoje nupeikė B. Babrauską, gi tuo tarpu Tremtinių namų salėje Chicagoje, paėmęs knygą, viešai pasakė, kad tol, kol Amerikoje lietuvis jaunuolis savo santapus naudoja knygos išleidimui, o ne automobilio pirkimui,

B. Bučas (g. 1903)

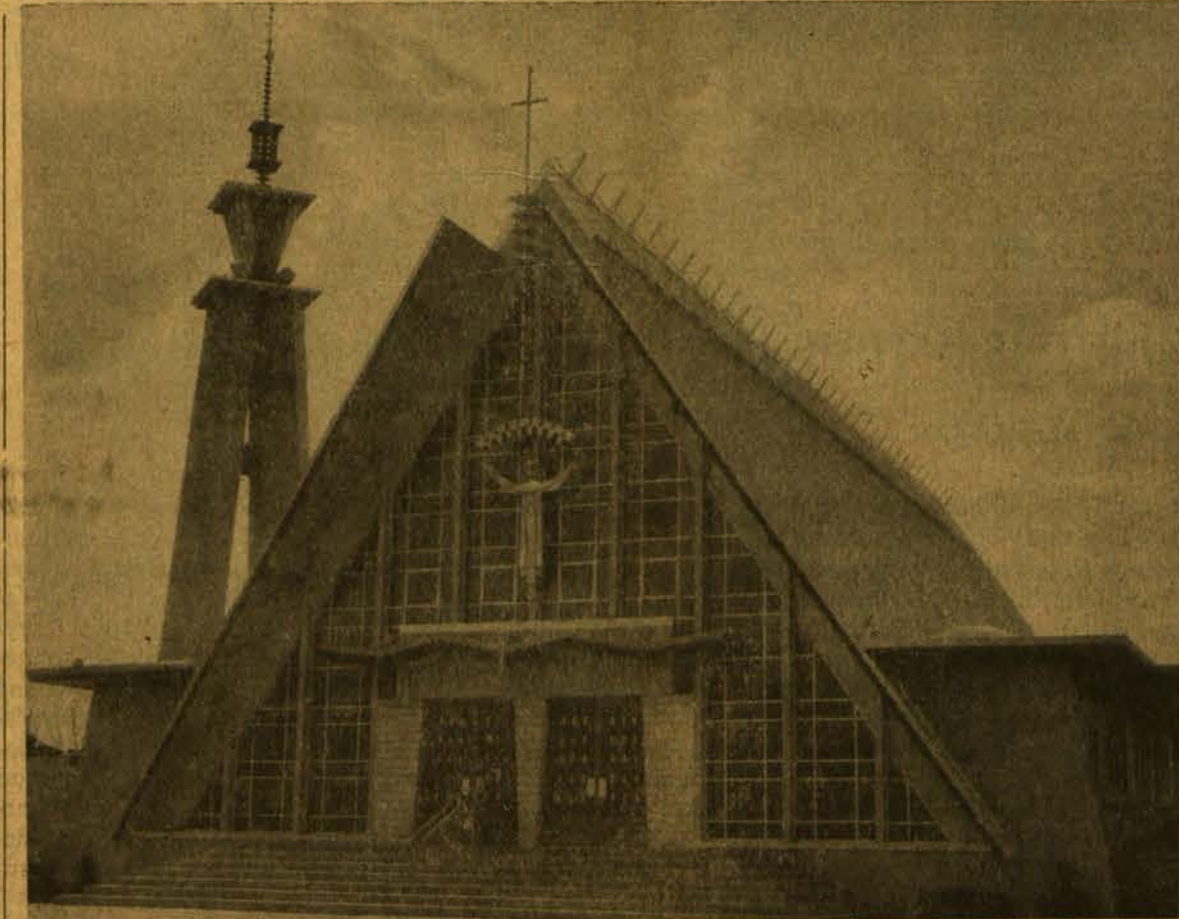
Sėjęs

Šiame numery

- Ženklas liks, tik koks?
- Giedri ir graudi optimistinio žmogaus istorija.
- Iš laisvės kovų prieš 50 metų.
- Danguolės Sadūnaitės elėraščiai.
- Stasio Santvaro Danos literatūrinės vertės klausimas.
- Laikrodis, Numeris 1722 (novelė).
- Dar vieną istoriką į amžiną palydėjus.
- Lituanistiniai turtai Švedijoje.
- Antrą kartą į Antrą kaimą.
- Nauji leidiniai.

damas B. Babrauskas priėmė kiekvieną naują, kiekvieną premijuotą veikalą nuoširdžiai džiaugdamasis, jeigu ne todėl, kad tai būtų labai išskirtina, bet todėl, kad buvo ženklas mūsų literatūrinės gyvybės, kad buvo ženklas, jog mes bent rodome pastangų net ir tokiose nepalankiose literatūrai sąlygose.

Mirus amerikiečiui rašytojui

Lietuvių parapijos Maspeth, N.Y. bažnyčia — archit. Jonas Mulokas.

Nuotr. V. Maželio

Nobelio premijos laureatui John Steinbeckui, kritikas Ed Sheehan savo atsiminimuose rašo, kad kai 1962 m. buvo paskirta Steinbeckui premija, kai kurie amerikiečiai kritikai išreiškė nepasitenkinimą. Tai kritika užpykdė, ir jis pasiuntęs Steinbeckui laišką, kuriame rašo, kad džiaugiasi premija, lyg jis pats būtų ją gavęs. Atsakydamas jai, Steinbeckas parašė, kad jis kadais irgi džiaugėsi, lyg pats būtų gavęs premiją, kai Nobelio premija buvo apdovanotas Hemingway. Panašiai ir

ne būtų turėjęs būti. Tai gali paliudyti daugumas premijas gavusių, kuriems jis suruošė premijų išteikimus, būdamas LRD pirmininku, gali paliudyti "Draugo" ar kitų konkursų laimėtojai, su kuriais B. Babrauskas vienaip ar kitaip buvo daugiau susijęs, t. y. tuos konkursus organizavo ar dalyvavo jūry komisijose. Kiekvienas literatūrinis pajudėjimas buvo velioniui kaip šventė, ir jis gyveno kitų laimėjimų nuotakomis, lyg tai jį patį tiesiogiai liestų.

Pokalbininkas ir prakalbininkas

Rašytojams iš Vokietijos atvykus į Ameriką, daugelyje vietų įsisteigė įvairūs rašto ar kultūros klubai, kurių kai kurie ir šandien gal net kitais vardais tebevyvuoja. Atvykus į Chicago, tikriausiai Cicero mieste, B. Babrauską tepažinojau tik iš matymo, atvirai sakant, ne per daug buvau susipažinęs su jo kritika, vadovėliais, periodikoj skelbtais raštais. Kai Bern. Brazdžionis jam pasiūlė suorganizuoti Chicago literatūros mėgėjų klubą, suabejojau ar pavyks. Tačiau B. Babrauskas buvo neabejotinai puikus organizatorius. Nors ir dirbdamas lituanistinėje mokyloje ir ALRK federacijoje, sugėbjo suorganizuoti ne vieną pasikaitą ar literatūrinę popietę su ruošusį klubą, kuris šalia LR dros apjungė daugumą plunksnos žmonių. Tuose klubo suruoštuose parengimuose dalyvavo ne vie-

nas Chicagos literatų, tarp jų ir Lietuvon išvykęs ir ten jau miręs Albinas Morkus. Jis vis kažką, matyt, ir jau tada galvojo, nelabai mėgo ir pirmininkaujantį Babrauską, tačiau kartą pasakė, kad Babrausko kalba vis dėlto turi spalvą, kad šiaip ar taip jis kalbėti labai mokas. Išvykęs į Lietuvą, Morkus prirašė keistų istorijų apie mūsų veiksmus, daugiausia apie Altą, tačiau šių klubių, nei pagaliau paties Babrausko, nei kitų literatų nelietė.

Morkų mes užsiminėme čia ne tiek dėl to, kad jis, kaip nemėgėtas Babrausko, vis tiek liudijo jo iškalbingumą, bet ir dėl to, kad viename Babrausko vadovaujamame klubo susirinkime taip pat į Lietuvą išvykęs dr. Margeris viešai atskleidė, kad jo pasiūstų į Lietuvą rankraščiu pasinaudojo P. Cvirka ir parašė "Frank Kruk" romaną.

Visuose tuose ir kituose susirinkimuose B. Babrauskas gerai ir gaiviai kalbėjo, ne retai iškeldamas vieną ar kitą įdomesnę momentą. Tenka pasakyti, kad visokiuose pusiau oficialiuose susirinkimuose visi laukdavome, kada ateis eilė kalbėti Babrauskui. Tačiau šalia puikios, ugningos, sąmojingo ir spalvingo kalbėtojo, B. Babrauskas buvo puikus ir privatus pokalbininkas. Po oficialių parengimų ne retai būrelis pasilikdavome privatiems pokalbiams ar ginčams, ir buvo malonu klausyti puikiai atmenančio ir puikiai ankstyvesniuosius mūsų literatūros metus pažįstančio

Kertinė Paraštė

ŽENKLAS LIKS, TIK KOKS?

"Draugo" kultūriniam prie de š. m. gegužės 10 d. Kertinė paraštė "Argi neliks nė ženklų?" rašas k. br. (manau, kad tai pats redaktorius K. Bradūnas) iškelia labai reikšmingą sumanymą — nufotografuoti senas lietuvių bažnyčias Jungtinių Amerikos Valstybių miestuose ir miesteliuose ir sudaryti leidinį, kaip išliekančios vertės kultūrinį paminklą. Panašias užuominas prieš kelerius metus man buvo aiškinęs architektas Jonas Mulokas. Tai tikrai gražus ir būtinas įvykdytinas projektas, dėl kurio nebereiktų lūkuruoti. O įvykdyti tokį projektą tikrai galima, tik reikia greito organizavimo. Sakysčiau, kad ne tik seniausios Pensilvanijoje, bet visos be išimties lietuvių bažnyčias reikia fotografuoti. Juk ne tik prieš 50 ar daugiau metų statytos bažnyčios turi brangių lietuviškų motyvų tiek statyboje, tiek papuošimuose, bet dar daugiau visos to randame dabartinės naujesniosios. Būty pilnesnės ir aiškesnės mūsų kultūrinio vertybių pavaldavimas, parodant visas šiose krašte esančias, lietuvių statytas bažnyčias. Ir paties projekto įvykdymas būtų praktiškesnis, fotografuojant visokias lietuvių bažnyčias. Kai kuriuose miestuose yra ne viena tokia bažnyčia. Tuo pačiu nuykdim specialistas fotografas galėtų nufotografuoti visas ten esančias lietuvių bažnyčias. Šitaip fotografuojant bažnyčias, lengviau išsispresytų ir to projekto finansavimas, kai prisidėtų ir naujų didelių bažnyčių bei parapijų parama.

(Žinoma, apie tokį visų lietuviškų bažnyčių nufotografavimą rašė minėtoje Kertinė paraštėje ir k. brd., sakydamas: "Tebūna tad išsaugotas bei pagerbtas jų ir naujesnių mūsų šionykščių šventamųjų paminklinis palikimas lietuvių kultūrai ir šio krašto imigrantų iš-

torijai". Anoje Paraštėje senųjų bažnyčių nufotografavimo pirmumas ir skuba buvo užakcentuota tik dėl to, kad joms šiandien labiausiai ir graso dešimtmečiais suformuoto ir nuotraukoj neužfiksuoto veido praradimas dabartinios atsinaujinimo pavojus. Red.)

Lieka klausimas, kas tą išmoningą ir kūrybingą fotografą kun. Algimantą Kežį išsiųs į tokią fotografavimo misiją? Manysčiau, kad čia daug gali pagelbėti Kunigų Vienybė, kuri galėtų paprašyti visus lietuvių kunigus tą mieląjį fotografą priimti, pagloboti ir visą tą projektą paremti. Reikėtų susitarti su kun. Kežiu, kad jis sudarytų savo misijos biudžetą ir pristatytų Kunigų Vienybės seimui liepos 1—2 d. Reikia manyti, kad Kunigų Vienybės valdyba noriai leis tokį projektą savo suvažiavime pasvarstyti. Galima būtų nustatyti ir kiekvienai parapijai maždaug pageidaujamos duotinos paramos minimumas. Kiek žinome, Kunigų Vienybės pavedimu mūsų istorikai rengia JAV lietuvių katalikų Bažnyčios istoriją. Atrodytų, kad čia keliamas projektas galėtų daug pasitarnauti ir mūsų istorikams. Teko girdėti mūsų istorikų nusiskundimus, kad iš kai kurių vietų jie negauna reikiamos medžiagos. Minimas fotografas galėtų jiems čia ateiti pagalbon, jei ne istorinėmis žiniomis, tai nors fotografijomis. O gal ir išleidimas to leidinio su bažnyčių fotografijomis galėtų įsiričiuoti į anos bažnytinės istorijos išleidimo rėmus. Dalykai svarstyti.

Sveikintinas Bradūnas už tos minties viešą pristatymą. Bėlieka tik dalyką pilniau aptarti, suplanuoti ir kas ir kaip galima neatsižvelgiant vykdyti, kad tų istorinių lietuvių tautos paminklų ženklas liktų ne bet koks, o vertas mūsų supratimo ir pastangų.

Titas Narbutas

Babrausko. Jis kalbėjo apie Juodelį ir Aistį, Brazdžionį ir P. Morkūną. Binkį ir raganų Herbachiaus, ir visa to buvo malonu klausyti, nes Babrausko žodis buvo autentiškas.

Be abejo, kartais ir kas gera,

Gausus mūsų rašytojų būrys vienais iš pirmųjų metų Chicagoje. Sėdi iš kairės į dešinę: Sofija Pipraitė - Tomarienė, Juzė Augustaitytė - Vaičiūnienė, Kleofas Jurgelionis, Vytautas Alantas, Lietuvos konsulas dr. P. Daužvardis, Vincas Ramonas ir Povilas Gaučys. Stovi iš kairės į dešinę: Stasys Tamulaitis, Gražina Tulauskaitė - Babrauskienė, Ben. Babrauskas, Juozas Švaistas - Balčiūnas, Marius Katiliškis, Petronėlė Oriaitė, Juozas Tarulis - Petrėnas ir Aloyzas Baronas.

bet užtęsta, gali truputį prailgti, kaip yra kartą atsitikę per P. Andriūšiui premijos įteikimą Chicagoje. Autorius buvo Australijoje, taigi už premijuoto veikalo "Sudiev, kvietkeli" autorių, ir už rengėją, ir už pagrindinį prakalbininką, ir LRD pirmininką reikėjo atkalbėti B. Babrauskui. Žodis tikrai buvo ilgokas, nors ir spalvingas, prelegentas buvo bičiulių nubartas, ir todėl kitos kalbos buvo jau moderuotos, pats Babrauskas prašydavo įspėti, kad neužtęstų. Prieš keliolika metų važiuojant į Detroitą literatūros vakaram. Programoj dalyvavo detroitiečiai rašytojai ir mudu, svečiai iš Chicagos. Žodį tarė B. Babrauskas. Buvau jį pažadėjęs ženklų įspėti iš salės, kur sėdėjau kartu su visais. Babrauskas pats buvo mokytojas, daug dirbęs mokyklose, tačiau negallėdavo piktos sakinio tiems mokytojams, kurie buvo įsitraukę tik į savo specialybę, nesidomėjo menu ir literatūra. Savo kalboj Detroitai (Nukelta į 2 psl.)

Stasio Santvaro Danos libretas literatūrinės vertės klaustuke

Keli akvareliniai literatūrinės analizės šikcai

STASYS LIEPAS

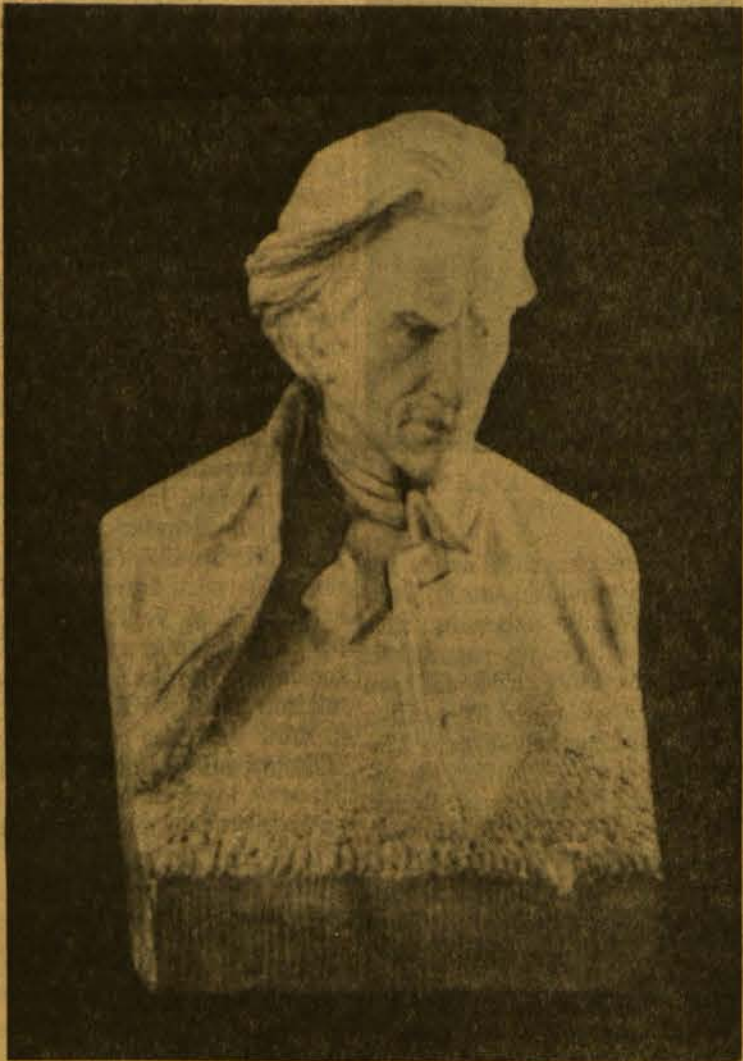
J. Gaidelio ir St. Santvaro operos „Danos“ pastatymas tai nemenkas įvykis mūsų kultūriname horizonte. Kontekste su juo taip pat įdomi darosi jos autorių didelių lūkesčių, stiprių ambicijų ir sunkios atbaigiamosios paruošos epizodika. Nepaslapstis, kad autoriai dėjo daug pastangų ja apvaikinti 1968 — didžiojo jubiliejaus — metų kūrybinį sambrūzdį. Ir, rodos, kodėl gi ne? Juk tai mūsų pirmoji „tremtinių“ opera. Abu jos autoriai žinomo vardo ir garso vyrai.

Gyvnašlinės metamorfozės

Gyvai ja domėtis pradėjau jau tada, kai paskutinių puslapių rašalui džiūstant, jos antraštėje pašaipiai sušnairavo „Gyvnašlės“ vardas. Prisimenu, kaip viename susitikime su Santvaru suabejojau. Suabejojau, ar toks vardas skoningai reflektuotų tragedišką operos intencijas ar ne nutrukstama aukštos eiliuotinės kalbos bombastika skardėtų visišką darną su lageriniu barakiniu realizmu. Tada atsitrenkiau į jupiteriškai išdidų jo atkirtį. Totaliai sugniuždintas dėl savo diletantiško vapaliojimo, ne betekau noro kreivai galvoti, kol eilė nuostabių prajovų su opera vėl atgaivino tą mano mintinę įžūlystę. Kažkodėl, gal kontaktų įtakoje su Chicaga, tituliarinė „Gyvnašlė“ išvarto jau į „Daną“ ir libretas perėjo per griežtą metamorfozinių patalsų karantiną. Prieš keletą mėnesių paslaugaus J. Kapočiaus mašinos Bostone atmušė dailią libreto knygelę, kuri dabar jau yra dažna viešnia lietuvių namuose Chicagaj ir Bostone. Ji ir man bus pagrindu kukliam mano svarstymui apie „Daną“ bandymui. Šis mano straipsnis pagrindinai taitkomas šią operą jau išvydusiems, ar bent iš skaitymo su jos turiniu susipažinusiems. Puiku, kad jos turinio santrauka jau nebe vieną kartą ir mūsų periodinėje spaudoje buvo atspausdinta. Kondensuotoji formoje ji dar tilpo ir libreto knygelėje. Taip išvaduotas nuo pareigos tuo užsiimti, tiesiog kibsiu į pačios temos išlūksitenimą.

Penelopė lagerinėje tikrovėje

Penelopinė — žmonos idealios ištikimybės savo vyrui — tema literatūroje ir muzikoje pagauna mūsų savo kilnumu ir didingumu.

B. Bučas (g. 1903)

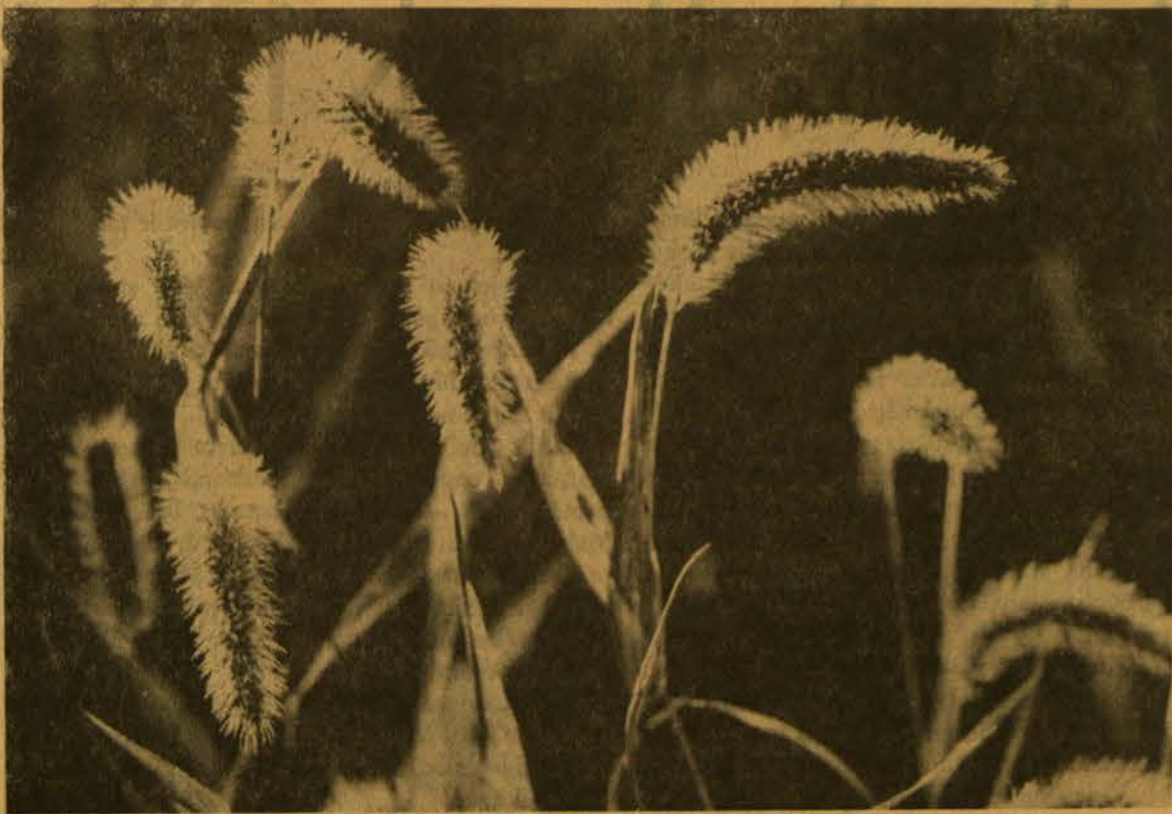
Poetas Antanas Strazdas

L. Ilieca ir G. Giacoso gabiai parašytas ta tema libretas buvo pagrindu žinomai G. Puccini operai „Madama Butterfly“. Niekas nėra varžomas ją ir kitiems libretams panaudoti. Reikia tik... talento, kad meninis išsprendimas būtų tos gražios temos vertas. Tiesa, gal ji atominio amžiaus egzistenciniam pulsui ne per daug būdinga, bent jam svetimesnė, negu praeities klasicizmo ir romantizmo formacijoms. Antrojo pasaulinio karo ir pokario laikotarpiu skerdybiniam žmogaus gyvybės ir visų jo vertybių košmare atskleidė visai naują, dar be precedentų savo sukrėtimų dydžiu, psichologinį, sociologinį ir filosofinį klimatą, sakykime, naują „mirties nuolydinių generacijos“ realizmą. Tad dar tebesklandant ore epogėjinio cinizmo, koks buvo sprogtančių bombų, koncentracijos ir pabėgėlių stovyklų „romantikoje“, reikia jau didelio ir mąslaus meistro tam naujam realizmui dramoje meniniai išforminti. Nelengviau yra jo rėmuose ir mum rūpimą „romantišką“ temą išvystyti, nepažeidžiant jos meninio integriteto. Juk tokio dramaturgo meninis instinktas būtinai turėtų suserimti ilgesiu, išsimušti iš įprastinio melodraminių priemonių šablono ir atitinkamai revoliucionuoti savo stilistinę amuniciją.

Santvaro kuoka prieš tikrovės bazuką

Deja, savo gyvenašlės tragediją kurdamas, Santvaras tragiškai supasavo prieš tikrovės iššūkį revizuoti ir išaštinti savo stilistinę ginklą. Jo drama, psichologinio realizmo rėmuose ir barakiniame fone, neatsipliesdė nuo trafaretinių libretinių priemonių. Iklimpusi į ultra konservatyvų, dirbtinį eiliavimo liūną, nebegebėjo išnešti į dramos paviršių pakankamai išryškintų vidinės personazų transformacijos kontūrų. Autoriaus kūrybinės vaizduotės skalė gyviems realistiniams charakteriams kurti nei platumu, nei turtinumu nepasižymi. Net graudu darosi, kai tu charakterių prievaritinis grūdimas į persaldintų eilių kompiuterį gyvuosius jų bruožus galutinai numarina ir užstampa monotonišku anonimiškumu. Autorius nemaža vargo turi jau vien su savo eilėraščių forminiu bei prasminiu apvaldymu. Lik-

(Nukelta į 5 psl.).

Nuotrauka Algirdo Grigaitis

Į juodą žemę, į tamsią ugnį...

DANGUOLĖ SADŪNAITE

SAULĖ

1.

Ziema — —

Suvargusi, kaip elgeta.

Šildaisi rankas pakelėsi ugnelį...

2.

Vasarą — —

Vaikatėnė, kaip stambus pareigūnas...

— — — — —

3.

O saule! pločiau rankomis.

Saukčiau aleliuja!

tave pamačiusi.

Tiktai namai dar nepastatyti.

PAVASARĮ

1.

Medis stovi prie durų.

Skaidrus, kaip ežero gelmė; kaip greitai tekant upė.

Saukdamas „Osanna.“

— — — — —

2.

Toli išvaikščiojęs jis išsisi — — —

numetęs savo rūbą ant žolės.

LIKIMAS

1.

Dangus apiplyšė, mane praeinanti.

2.

Medis palaidojosi.

Į juodą žemę, į tamsią ugnį nunešė — —

Kur paukščiai čilba.

Laikrodis, Numeris 1722

JUOZAS TOLIUSIS

Argi aš galėčiau išsigalvoti kokią pasaką apie draugą, su kuriuo šešerius metus sėdėjome viename suole, su kuriuo kūrėme ir leidome ranka rašytą klasės laikraštėlį, versdavome Uhlando balades ir jas deklamavdavome savo bendraklasiams?

Ne, visa tai iš tikrųjų atsitiko...

Maksui baladžių vertimas — vieni juokai, nes jis buvo vokiečių kilmės, tačiau buvau sumanesnis eiliakalys, ir, vienas su kitu lenktyniuodami, tų eilėraščių mudu buvome priverę storiavimą sasiuvinė.

Bet kai visų susirinkome klasės keturiasdešimtyjų rudenį, dalykai iš karto pasikeitė. Auklėtojas liepė laikraštėlio neiešti, o vokiečių klasikais staiga nustojo populiarumo: naujoji literatūros mokytoja užpylė mus Majakovskiu, Šolochovu ir kitais poetais. Makso ir mano lenktynės baigėsi, nes rusų kalbos nei vienas neįkandome, gi naujuosius vertimus ignoravome su būdingu jaunystei pramušgalvišku patriotizmu.

Dingo konkurencijos nuotaika, laikraštėlis buvo miręs, o be šių paskatų ir mudviejų tamprus ryšys ėmė vėsti. Tiesa, mudu tebesėdėjome viename suole, gelbėdavomės per rašomuosius, bet pakrantėn pažiopsoti kartu nuėidavome, bet nebuvo taip, kaip praėjusiais metais, šeštojoje. Aš įsijungiau sporto sūkurin, žaidžiau gimnazijos krepšinio komandoje, o Maksas ėmė bendrauti su savo kilmės tautiečiais, kurių mūsų pasienio mieste buvo nemaža.

Dienos bėgo vienas kitą stumiančioje paradų, mitingų ir improvizacijų pynėje, į kurią mes buvome taip sumaniai įjungti, jog laik-

nai draugystės spragos ir nespėjome pajusti. Dytelėjimą pajutau tik tada, kai gruodžio pradžioje Maksas patylomis pasakė, jog ruošiamas repatriacija ir kad jų šeima vasaryje išvažiuoja į Vokietiją.

Galėjau, o kartu ir pavydėjau Maksui, su kuriuo ne kartą svajonėmis pasiekdavome Reino Lorelei, ieškodavome uždraustųjų edelveisų Alpių atbriauose ir klajodavome po Hamburgo uostą. Maksas kaip tik ir kėlėsi Hamburgan, ir keletą vakarų, nukiūtinę prie apsnigto paupio suolelio, mudu net ligi vidurnakčio apkalbėjome paslaptingąjį San Paulio rajoną, kur garsusis artistas Hans Albers buvo atlikęs nuostabiųjų žygdarbių. Maksas pažadėjo man ilgiausią laišką, kai tik ten nuvažiuosiu ir viską apžiūrėsiu.

Gal senoji draugystės ugnelė ir vėl būtų stipriau sušvitėjusi, bet nepraėjusį prieškalėdinį įvykiai priėjo mane prie namų ir po ano hamburginio pašnekesio ligi metų galo su Maksu pasimatydavau tik klasėje. Jau nuo vasaros besislapstęs gimnazijos kapelionas vieną vakarą išdugo mūsų priangyje ir paprašė prieglaudos. Jis ruošėsi sprukti per „žaliąją“, ir aš buvau įveltas į tarpininko pareigas. Keletą kartų vykau kaiman, nugabenau vieną kitą jo laišką, o naujų metų išvakarėmis nuvežiau kunigą samdytu vežimu į gretimo valsčiaus nežinomą vieniokį. Vežiau jį su liūdesiu, ir atsisakyrimas mane gerokai sugraudino.

Bet visa tai išgaravo viena akimirka, kai atsisveikinant kapelionas išpaudė rankon savo laikrodį. Laikrodžio dar niekad gyvenime nebuvau turėjęs, o čia staiga — vyriškas ki-

šeninis laikrodis. Šveicariškas, su ryškiu gamintojų įrašu: Paul Buhre. Po plonyčiu stiklu tikėjo net keturios rodyklės; perkėpus laikrodį šonu į saulę, dūgnas suspinkėjo gudriai įnkruštuotais žvilgančiais kvadratais.

Grįžęs namo, paprašiau sesers, kad įsiūtų kelnėms mažutę kišenėlę, o sekančią rytą savo laime pasidalinau ir su Maksu. Bet jis didelio entuziazmo neparodė. Tik pasakė, kad geros firmos ir net neapžiūrėjęs visų įmantrybių, įmetė man atgal į delną.

Nusistebėjęs Makso abejingumu, betgi išdidžiai nešiojau šią dovaną. Laiką tikrindavau dažniau, negu reikėjo. Sesuo net pasišaipė iš manęs, bet laikrodis anų laikų septyniolikmečiui — tai ne bet kas.

Kad sportuodamas ar per kitus mokyklos pratimus laikrodžio nepamesčiau, pamokų metu laikydavau jį suolo gilumoje, specialiai padarytoje landynėlėje.

Nelaimė vis tiek įvyko.

Buvo paskelbtos tarpklasės krepšinio varžybos, mes įnikę prasikasėme užsnigtą aikštelę, paskui grūmėmės su penktokais ir su abiturientais, užbaigę ejom sportininkų mitingą ir klasėn grįžom tik į paskutinę pamoką. Ranka iš įpratimo nuslinko pasuolės slėptuvėn, bet, — o, koks išgastis! — laikrodžio ten nebuvo. Išverčiau visas knygas, pieštukų dėžę — net ir Makso suolą — tačiau be pasėkmių.

Makso irgi nebuvo: gretimo suolo draugas pašnabzdėjo, kad anas po trečios pamokos išėjęs repatriacijos reikalais.

Netikėjau, kad Maksas būtų laikrodį paėmęs, bet paširdžius vis tiek neramiai diegė: tik jis vienas žinojo mano slėptuvę! Visą likusią dieną galvojau, kas daryti, bet paskui nusprendžiau, kad Makso neklausiu. Jei buvo pokštas — gražins, o jeigu tikrai nudžiovė, vis tiek juk neprisišpažins.

Praslinko kelios neramos savaitės, o paslaptis išryškėjo visai netikėtai vienos įtemptos pamokos metu. Vyko algebros rašomasis, ir, tur būt, visi buvome suklūpę kvadratinų

lygčių komplekse. Net mūsų matematikė Golda, sėdinti pirmame suole, žvelgė susirūpinusi į lubas ir suraukta kaktą negalėjo išrūti painiojo uždavinio. Aš jau buvau pasidavęs, tad akimis klaidžiojau bendraklasių nugaromis, sekiojau kambariu žingsniuojantį mokytoją ir nuobodžiajavau.

Buvo jau netoli pamokos galo, kai staiga Maksas sujudėjo, smuktelėjo kišenėn ir, ištraukęs laikrodį, skatčiavo likusias minutes. Gal nebūčiau atkreipęs dėmesio, bet pakreiptas laikrodis sutvirkėjo pažįstamais rombais, ir man viskas paaiškėjo: Maksas turėjo mano laikrodį!

Griebiau jį už rankos — Maksas pasipriešino, ir rašomojo įtampa vienu akimirksniu atsilėjo. Visi sužibėjo ir mudviejų sukibusias rankas, pribėgo mokytojas, o nebaigtieji traukti rašomojo kvadratai liko užmiršti ligi pertraukos skambučių.

Maksas atgniauzė delną ir nesipriešino. Aš paėmiau laikrodį, bet žodžio kažkodėl ištarti nepajėgiau. Prieš minutę pasamone buvo pralėkę šimtai minčių, didžiausias kaltinimas ir įtūžimas, bet dabar Makso nukritusi ranka ir grindysna nūniręs žvilgsnis mane suglumino; nežinojau, ką besakyti, net susigėdau.

Gal būtų viskas ramiai ir praėję, bet mokytojas mus abu ištardė, ir tiesą pasakyti reikėjo. Dingo mano laikrodis, atsirado Makso kišenėje, labai negražu, — mokytojo žodžiais.

Per pertrauką atėjo auklėtojas ir mus išskyrė: aš buvau nukeltas klasės priekin, o Maksą pasodino tolimajame kampe prie langų.

Ligi pat repatriacijos mudu daugiau nebesusitikome. Net bėgom vienas nuo kito, o atsitiktinai gatvėje su juo susidūres, suklūdavau galvą į medžius, į praėjusius arba dirbtinai kreipdavau į kitą klasės draugą, vaizduodamas, kad Maksas man visai nesvarbu. Kvaila padėtis, bet neišdrįsime sueti ir išsiaiškinti. O pagaliau, koks mano reikalas: jis pasisavino, tegul ir teisinasi.

Tačiau pabėgti nuo Makso nepasisekė. Va-

karą prieš išvykstant repatriantų traukiniui, nusitempė mane draugai prie pašto, kur buvo susirinkę miesto vokiečiai ar vokišką savo kilmės ryšį suradę asmenys paskutiniam patikrinimui ar kitam kuriam galui. Priežastys mums ir nerūpėjo. Vilkomės ten tik dėl smalsumo, nes — šiaip ar taip — buvo didelis įvykis: beveik visas pietinis miesto pakraštys rytoj išvažiuoja!

Mes braukėme nuo tvorų sniegą, spaudėme gniūžtes, mėtėmės ir be prasmės žiopsojom. Niekio nepaprasto, išskyrus garsų vokiečių murmesį, neatsitiko. Jau ruošiausi grįžti atgal, kai kažkas mane timpltelėjo, ir atsisukęs pamačiau Maksą. Keletą sekundžių mudu tylėjome, paskui jis, visai nežūrėdamas į mane, tarė:

— Dėl to laikrodžio... Nepyk, aš nenorėjau jo pavogti. Išėjo nesusipratimas, parašysiu tau iš Hamburgo.

Šiuo atsisakyrimo momentu Makso žodžiai nutelkė mane pasiutiškai smagiai: vis tiek juk mudu dingo krepšinio komandos kapitonas, ir, artėjant pavasarinėms apskrities sporto varžyboms, praradome visas laimėjimo viltis. Treniravomės tik todėl, kad sporto vadovas vertė.

Vienų tokių pratybų metu atsitiko nuostabus dalykas.

Aikštelė buvo nuvalyta, bet už jos ribų švietė dar purvinų sniego lopai ir išspardytos

(Nukelta į 4 psl.)

Laikrodis, Numeris 1722

(Atkelta iš 3 pusl.)

ledo skeveldros. Aš trypinėjau po savo krepšiu — kova vyko priešininkų aikštelėje — kai staiga netolimas sniego kauburėlis spinktelėjo į akis ir atkreipė mano dėmesį. Pribėgęs paspyriau sniegą ir... sustingau: žemėje tįsojo mano laikrodis! Pažinau iš karto, nes turėjo tą pačią dovanotą grandinėle.

O pamečiau jį tikriausiai dar rudenį per klasių varžybas, kai, galvotrukčiais išlėkęs sporto aikštėn, pamiršau paslėpti suole. Dabar net prisiminiau, kad šioje vietoje mes nusimetėme švarkus, išnyrėme iš aprangos ir, besišvaistant, laikrodis bus išslydęs ir paniręs sniegan.

Parsinešęs į namus radinį — sudėjau abu ir pamačiau, kad laikrodžiai net nebuvo vienuodi: ausytės grandinėlei prisegti buvo skirtingos, net valandų skaičiai išraištyti kitu stiliumi.

Viskas apvirto aukštyn kojom: dabar turėjau du laikrodžius, ir vienas buvo Makso. Mintys vertėsi sriautais, bet paslapties neišsprendė: kodėl Maksas tuokart klasėje prisipažino pasisavinęs manąjį?

Vėl bėgo dienos, kaskart niuresnės ir netikros, tad laikrodžiai greit nuslinko užmarštin. Birželyje laikėme baigiamuosius egzaminus, du klasės draugai atsidūrė stoties užkaltame vagone, o Golda buvo atleista nuo egzaminų. Vakarai virto įtampa ir baime: jeigu nekaldavau egzaminų programos, tai vis tiek neramiai dairiausi pro langą į tamsą ir kažko laukiau. Anomis dienomis jau įpratome, kad nekvestiję svečiai pasibeldų vidurnaktyje.

Tokį neramų vakarą pastebėjau šaligatviu atslubuojančią žmogų. Nesuprantamas jausmas nutempė mane prie durų: kažkas pažįstamo buvo nakties kelevio eisenoje, kažkur matytas priekinė palinkęs sprandas. Pravėriau siauru plyšeliu laukinės duris ir stebėjau artėjančią siluetą. Ir neapsirukė: jis pastūmė kiemo vartelius ir kopė tiesiai į mūsų duris.

— Maksai, iš kurios padangės tu atsiradai?

Jis stumtelėjo mane vidun, beveik susmukdamas į glėbį, ir silpnu balsu sušnabzdėjo:

— Padėk man užkopti į palėpę. Ir nei žodžio savo mamai, nei seserims.

Maksas įsikabino mano rankon ir, užlipę į viršų, nukiūtino pastogėn, kur ne kartą buvome lindę ir planavę daug gražių dalykų. Bet šiandien buvo kitokios sąlygos: aš baiminausi dėl savo ir šeimos rytdienos, o Makso balsas keistai virpėjo. Gi momento rimtumas išryškėjo visu baisumu, kai, uždegęs žvakę, pamačiau kruviną skudurą, kurį Maksas laikė prispaudęs prie šlaunies.

— Kas atsitiko — sėskis — ar peršautas? — šokinėjau aš nuo minties prie minties ir nežinojau, ko griebtis. Tik kai Maksas paprašė gerti, susigaudžiau, kad dabar nelaikas klausimams. Nulėkęs žemyn, pažadinau motiną, surinkau visą namų vaistinę, pagriebiau kibirą su vandeniu ir grįžau atgal. Mano nakties svečias buvo prarėžęs kelnes ir jų plyšyje juodavo kraujo krešuliai.

— Neliesk, — pasakiau, — tuoj ateis mama, išplaus ir aptvarsčius. O aš nubėgsiu gydytojo.

— Ne, jokio daktaro, tą sutvarkysim vėliau.

Jis griebė gniužulą merlės, prispaudė prie žaizdos ir vėl pakėlė galvą į mane:

— Tik tavim vienu pasitikiu, niekas apie mane negali žinoti. Tu turi man padėti, — jis sekundei sustojo, paskui tyliai pridėjo:

— Už tą laikrodį, kurį išvažiudamas palikau.

— Žinau, Maksai, aš savąjį radau.

Jis pravėrė lūpas žodžiui, bet akys staiga sustingo, ranka su kruvina merle kilstelėjo į viršų, ir Maksas susmuko ant grindų. Mama dar nebuvo atėjusi, ir aš baisiai nusigandau. Sugriebiau po ranka pakliuvusį medžiagos gabalą, panardinau kibiran ir uždėjau Maksui ant kaktos. Tik dabar pajutau, kad jo veidas degė karščiu, o lūpos buvo išdžiūvusios, kaip kempinė.

Pradžioje kelios minutės, kol jis vėl pravėrė akis. Jos dvelkė keista panika, bet žodžiai išplaukė ramūs, net liūdini:

— Koks sumautas gyvenimas, nieko jame nėra tikro. Tikra yra tik viena — mirtis. Ar ne kiaulystė: aš vėl namuose, o toks nesmagus nujautimas.

Ėmiau jį raminti, kad negalvotų tokiu nieku, kad viskas bus gerai: nepasiduok, Maksai, tokiam negandui.

Gal jį ir nuraminau, nes po mano žodžių jis patikrino savo rankinį, kažką mintyse sumavo ir ėmė sunkiai raustis kelnų kišenėje.

— Ar atsimeni aikštę už kapinių, kur žaizdavome indėnais? Ten, kur akmenų tvora baigiasi ir nusisuka į laukus. Turim dar pu-

santos valandos laiko — spėsi nueiti.

Maksas padavė plačių žiočių reples ir mažą piuklelį.

— Telefono kabelis nutiestas visu anuo kapinių tvoros pakraščiu, praskleisi žolę ir rasi. Prie mūsų aikštelės nesaugoma, aš tikrinau visą savaitę. Nukirpti reikia lygiai pusę pirmos, o aš jau nenušlubuosiu.

Širdis suplakė baime, bet kartu ir nesuprantamu pasididžiavimu. Nukirpti kariuomenės kabelį — baisus sabotazas, bet argi Maksas anąkart nepadarė didelio žygdarbio, prisipažindamas išgalvota vagyste? Motyvų aš ir dabar nežinojau, bet kaltės prisiėmimas buvo kažkas nepaprasto. O dabar ir aš šios paslapties dalininkas!

Nedelsdamas sugrūdau į kišenę abu įrankius, išimečiau Makso laikrodį, kurio nebuvo lietus nuo tada, kai sniege atradau savąjį, ir atsisveikinau.

— Skubėk ir saugokis, — palydėjo Makso žodžiai, — nuo kabelio priklauso daug dalykų.

Išlinkau gatvėn, o Maksas pasiliko mamos priežiūroje. Lig mūsų aikštelės nulėkiau beveik pustekinis, suradau patvoriu nutįsusią telefono liniją, kurią nustatytą minutę nugnybęs, kapinių šešėliais pasukau atgal. Gatvėse buvo tuščia ir tylu, tik kažkuriam restorane maurojo dar bajaranas ir sklido linksma karių daina.

Kai vėl užlipau palėpėn, Maksas snaudė ant grindų patiestame guolyje. Žvakės šviėsoje jis atrodė išblyškęs ir baisiai nuvargęs.

— Visą laiką dejuoja, — pasakė mama. — Gal ir kraujo daug netekęs, nes peršautas dar vakar naktį.

Mama jau buvo išklausinėjusi, ir iš jos patyriau, kad Maksas, „išmugeliuotas“ per sieną prieš savaitę, atlikęs visą eilę nežinomų uždavinių.

— Telefono kabelis buvo paskutinis mano darbas, — silpnai prabilo Maksas, — bet vakar naktį sargybos prie tilto pašovė ir visą dieną ištupėjau upėje.

— Ilsekis, Maksai, rytoj papasakosi.

Jis užmerkė akis, ir visą naktį iškalbėjau aš vienas. Daug kas buvo atsitikę klasėje ir mieste, bet apie laikrodį jam neužsiminiau. Nedrįsau klausti, nors baisiai rūpėjo anas paslaptį paslėpęs nuotykis. Tik patį laikrodį, išėmęs iš kišenės, padėjau ant grindų prie Makso galvos.

Rytų padangė jau buvo nušvitusi, aš bepradėdą pavargti ir žiovauti, kai staiga namų supurtė drebulys, kurio įkandin tvjojo baisiausius trenksmus. Antras, trečias... prapliuvo visas pragaras. Maksas tuo pačiu momentu atmerkė akis, pakilo iš guolio ir prišliaužė prie palėpės lango.

— Jau karas! — jis sušuko. — Šį rytą vokiečiai pajudėjo visomis rytinėmis sienomis; rytoj mes būsim išvaduoti.

Buvo tokia staigi naujiena, kad nebežinojau, ir ką beatsakyti. Lauke netrukus sutartėjo kulkosvaidžiai, ėmė sproginėti sviediniai, o upės pusėje didžiuliais kuokštais vertėsi dūmų ir ugnies stulpai. Užsižiūrėjau į šią baisią panoramą ir Maką kelioms akimirkoms pamiršau. Tik kai uždėjo ranką ant peties, atsukau ir pamačiau jo užsimasčiusias akis. Jos buvo panirusios į paslaptį laikrodį ir žvilgėjo tokia keista nuostaba, kad man net nesmagu pasidare.

— Jei anąkart klasėje laikrodžio nebūčiau tau atidavęs, — Maksas staiga prašneko, — gal šiandien ir nebūtume susitikę.

— Mhm, — numykiau sumišęs ir vėl tylėjau.

— Tikriausiai galvoji, kad aš jau nelietuvis, bet tu klysti. Aš tik kitu keliu grįžau namo. Mudu abu tos pačios žemės vaikai.

Kai rudenį tėvai užsirašė repatriuoti, aš iš karto pasakiau, jog liksiu čia. Bet pats žinau, kad daug ko padaryti negalėjome. O repatriacinė komisija pasiūlė man iki išvykimo rinkti visokias žinias, sekti judėjimą, nuotaikas ir kitką. Net pasakė, kad vieną dieną mes vėl grįšime į išvaduosius namus, — ir aš įsijungiau. Bent taip anuokart galėjau padėti.

Maksas minutei nutilo, pakėlė nuo grindų laikrodį ir, atvožęs užpakalinį dangtelį, atkišo man. Dugne buvo iškalti keturi skaičiai: 1722.

— Maksas buvo dingęs ir aš tapau tik numeriu, — jis pasakėjo toliau. — Su šiuo numeriu prisistatydavau, gaudavau instrukcijas ir t. t. Laikrodis buvo ryšininio ženklas, kurį visada reikėdavo parodyti ir pasakyti sutartą laiką.

Viskas susimaišė dėl to, kad tu įsigitai panašų laikrodį, o aš nežinojau, jog vėliau jį pametei: nebūčiau rodęs savojo. O kai mane tuokart klasėje griebė, negalėjau pasaky-

ti, iš kur gavęs: būtų klausinėjimas, tikrinimas, o to reikėjo išvengti. Prisipažinimas buvo geriausia, ką anuo metu galėjau sugalvoti.

— Aš dar tebesu numeris 1722, bet dabar viskas kitaip, — esu vėl namuose.

Per visą jo pasakojimą man buvo taip graudu, kad beveik verkiau. O Maką visa klasė buvo pasmerkusi: vagišius, bambizas...

— Einam į apačią, — pakviečiau jį žemyn.

Reikėjo šviežio oro ir didesnės erdvės, nes šioje palėpėje netilpo nei mūsų skausmas nei paguoda.

Jis įsikibo mano petin, ir mudu nušlubavome į kambarius. Lauke buvo nurimę, tik kartkartėmis nučaižėdavo pabiri šūviai. Virtuvėje pusbalsiu meldėsi mama ir verkė abi seserys. Mudu ėmėme jas raminti, guosti ir tuo rūpesčiu nustelbėme savąjį našta.

Šeštą valandą ryto vokiečiai jau buvo užėmę miestą, o priešpietė aš pasigavau karo sanitarą, kuris perrišo žaizdą ir Maką išgabeno į karo lauko ligoninę.

*

Po kelių dešimčių metų kartais jau ir Mak-

so veido neprisimenu ir maišau jį su kitais, sutiktais keliaujant po platų pasaulį. O jeigu reikėtų įrodyti tą nepaprastąjį nuotykių — negalėjau: Maksas žuvo Rytuose tų pačių metų žiemą.

O tas kišeninis laikrodis, kuris Maką pavertė numeriu ir kurį sužeistas atsisveikindamas bičiuliškai padovanojo, guli po stiklu mano brangių suvenyrų spintoje kaip dvynukas šalia manojo. Ir jei kas iš apsilankančių svečių susidomi tais dvynukais — mielai leidžiu perskaityti šią istoriją iš pat pradžių.

Dar vieną istoriką į amžinybę palydėjus

J. JAKŠTAS

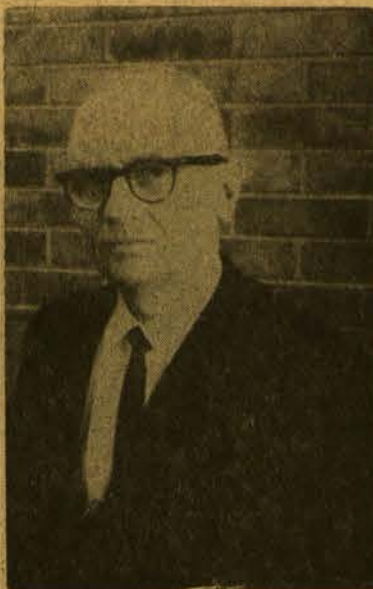
Kai netikėtai užklupusi žinia pranešė, kad mirė kolega istorikas Konstantinas Avižonis, tai pirmoji reakcija — mintys skrenda į tuos maždaug trisdešimtuoju nepriklausomos Lietuvos metus, kada mes, būrelis, istorikų, mūsų universiteto auklėtinių, buvome gavę jaunųjų istorikų bendrinį vardą. Vardas turėjo dvi prasmę. Viena, jis žymėjo jaunuolius, vos pradedančius kareką bandyti istorijos mokslą, ir antra, jis ženklino naują Lietuvos istorijos mokslo kelių ieškotojus. Naujoviški užmojai kilo iš mūsų buvusio įsitikinimo, kad mūsų tautos istorija iki šiol daugiausia svetimų tyrinėtojų, ir jų nepakankamai atsižvelgta į lietuvių savaimingą buitinį praeitį. Jiems lietuvių tautos istorija buvo lyg pridurkas (dependansas) prie jų tautos istorijos. O ir mūsų pačių autorių, išaugusių „Aušros“ tradicijose, žvelgta į savo praeitį gana nerealaus istorijos mokslo požiūriu. Jų romantinis žvilgsnis — taip buvo manoma — nesiderino su istorine tikrove.

Tokioje dvasinėje aplinkoje jaunieji istorikai studiojai pasišauna, ieškoti „lietuvių Lietuvos istorijoje“. Ir štai vieno judriausio tame jaunuolių būryje, Zenono Ivinskio, sumanymu išleidžiama 30-taisiais (Vytauto Didžiojo) metais kolektyvinė monografija apie Vytautą Didįjį. Joje dar jausta nesubrendusių, vos pradedančių savaimingų kelių eiti jaunuolių darbas. Kiek brangesnė buvo jau ketveriais metais vėliau pasirodžiusi Jogailos monografija, taip pat jaunu istorikų darbas.

Tame jaunuolių būryje vaisingiausias nuo pat pradžių pasirodė Paulius Šliažas, deja, dar visai jaunas išsiskyręs iš gyvyčių tarpo. Minėtinas dar A. Šapoka, gebėjęs ramiai, blaiviai ir daiktiskai svarstyti istorijos klausimus. Jo vadovaujami, mes jauni istorikai vainikavome savo naujoviškus užmojus, parašydami Švietimo ministerijos pavestą didelę Lietuvos istoriją, kuri palieka žinoma Šapokos istorijos vardą.

Vadintų jaunujų istorikų būreliui priklausė ir tik ką miręs dr. Konstantinas Avižonis. Tik jis žymiai jame neprasikiko. Atėjęs kiek vėliau į universitetą po gimnazijos baigimo (1927) ir dar įsitraukęs į skautišką veiklą, jis nesisukinėjo per daug istoriku tarpe. Be to, porą metų pastudijavęs Kaune, išvyko į Berlyno universitetą (1929), kur išbuvo iki 1932, kol įsigijo daktaro laipsnį. Net ir daktaru tapęs, tęsė pertrauktas studijas Kaune, kol gavo diplomą. Studijuodamas lankėsi Lenkijoje, kur archyvuose rinko Lietuvos istorijos medžiagą. Baigęs mokslus, dėstė istoriją Prekybos institutą Klaipėdoje, „Aušros“ gimnazijoje ir tarp 1940 - 1944 buvo docentu Vilniaus universitete. Be to, dar dirbo Vilniaus mokslo akademijoje.

Velionis Konstantinas įsiriavo į jaunųjų Lietuvos istorikų eiles Berlyno universitete parašyta disertacija: „Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis zur litauisch-polnischen Union“. Šiuo pirmuoju

Konstantinas Avižonis

darbu, kuris buvo iš dalies inventoriško pobūdžio, atseit, kaupimas šaltinių duomenų apie Lietuvos diduomenę pagoniškais laikais, Avižonis užsibrėžė sau tyrinėjimo sritį. Joje jis pasiliko visą gyvenimą, kai atsidėjo Lietuvos bajorų istorijos klausimams. Šios rūšies tyrinėjimams geriausiai tiko laikai po Liublino unijos iki padalinimų, kada Lietuva buvo virtusi bajoriška Respublika (Żečpospolita). Šiam laikmečiui Mirusis ir telkė savo tyrinėjimus. Jo darbas (diplomai) apie romėnišką lietuvių diduomenės kilmą, apie bajorus Vazų laikais, apie vad. Valkininkų konfederaciją ir kiti rašiniai vis sukosi apie Lietuvos bajorus. Kad Velionis buvo įnikęs į pasirinktą sritį, rodo jo gausūs straipsniai LE. tomuose. Kai kurie jų, kaip „bajorai“, „seimai“ (senoje Lietuvoje), keli rinktiniai karaliai bei didieji kunigaikščiai yra platokos studijėlės. Pasirinktąją Lietuvos bajorijos tematiką LE. baigė su 35 tomu,

kuriam davė gražią sintetišką Lietuvos istorijos apžvalgėlę 1572 - 1795 m., pavadintą „bajorų viešpatavimo laikai“.

Per ištisus LE. tomus Velionis varė dar kitą barą: jis buvo Rusų ir Lenkijos istorijos skyriaus redaktorius. Čia jis kruopščiai aprašė įvairių vietovių, miestų, įvykių ir asmenų istorijas, visus žymėdamas pasitaikančius sąlyčius su Lietuvos istorija. Avižonis ypač buvo plačiai susipažinęs su Rusijos istorija gal todėl, kad ilgus metus (nuo 1949) dėstė daugiausia jė Elon kolegijoje (N. Carolina). Geras naujosios Rusijos istorijos pažinimas ir jos poveikis Lietuvai aiškiai matyti iš jo plataus straipsnio: Bendroji rusinimo politika, išspausdinto rinkinyje „Kovos metai dėl savosios spaudos“ (1957).

Savo darbais Velionis gražiai tęsė anų trisdešimtųjų metų jaunųjų istorikų tradicijas. Gerai pažinęs abiejų slaviškųjų Lietuvos kaimynų praeitį, a. a. Avižonis galėjo ryškinti ir lietuvių tautos savaimingą buitinį santykiuose su jais. Jam Nepriklausomybės laikų istoriko reprezentantų kredita suteikė (kad ir netiesiogiai) toks žinomas Sovietų istorikas, kaip V. T. Pašuto, kai jis, kritikuodamas mūsų vad. buržuazinius istorikus, svarbiausiu taikiniu pasirinko K. Avižonį. Jis jį mini per visą savo veiklą (Obrazovanie Litovskago gosudarstva) ir specialiai skiria net pusketvirtą puslapio nagrinėti jo

minėtai disertacijai. (Pats Avižonis 1963 m. Lituanistikos institute suvažiavime Washingtone juokdamasis „gyrėsi“, kalbėdamas apie Pašutos veiklą, kad autorius jo vardą dažniau minėjo nei paties Karolio Markso.). Vietomis Pašuto mūsų Velionį autorių gyre, vietomis peikė. Jis jam padarė vieną Sovietų istorikui būdingą priekaištą: „principu K. Avižonis laikosi įprastos buržuazinės istorijografijos prie laidos, kad socialinius ir nuosavybinius skirtumus lietuviuose mes randame nuo pat pradžių“ („Iznačalno“, 1922 p.). Vadinausi, autoriui Avižonis apsilenkė su sovietiniu-marksistiniu mokslu, pagal kurį turėjo būti pirmąsias komunistinė lietuvių bendruomenė ir tik vėliau išsivystė iš jos diferencijuota visuomenė. Kai Velionis Konstantinas taip nesamprotuoja, tai jo galvosena buvusi buržuazinė. Buržuaziniu Lietuvos istoriku jis paženklintas ir Vilniuje išleistoje Mažosios tarybinės enciklopedijoje.

O mums lietuviams Velionis paliks tautinis istorikas, idėjas savo įnašą į mūsų tautos tyrinėjimų lobyną. Kai Praamžiaus lėmimu turėjo padėti savo plunksną, jis galėjo tarti sau tuos parafrazuotus Maironio žodžius: „aš atgyvenau, savo įnešiau dailį“. Mes likusieji turėtume dėtis į širdį tuos žodžius ir gerbti Velionio atminimą.

FRANK'S TV and RADIO, INC.

3240 SO. HALSTED STREET Telef. — OA 5-7252
DIDELIS PASIRINKIMAS ĮVAIRIAUSIŲ TELEVIZIJOS
RADIO, STEREO APARATŲ PARDAVIMUS IR TAISYMAS
SPALVOTOS TELEVIZIJOS APARATAI

Kas tik turi gerą skonį,

Viską perka pas Lieponį!

LIETUVIŲ PREKYBOS NAMAI

FURNITURE CENTER, INC.

Marquette Pk., 6211 So. Western PR 8-5875
J. LIEPONIS

Pirmadieniais ir ketvirtadieniais nuo 9 iki 9:30. Kitomis dienomis nuo 9 iki 6 val. vak. Sekmadieniais atdara nuo 12 iki 5.

Chicago Savings and Loan Association

5 1/4%

Certifikatų sąskaitos
Certifikatai išduodami rūkstintinėmis. Mažiausiai turi būti \$8000. Pelnas mokamas kas šeši mėnesiai.

4 3/4%

Ant visų knygelių sąskaitų

Štai nariams teikiamas mūsų pilnas patarnavimas:

* Vacation Club	* Notary Public Service	* Sell & redeem U.S. Bonds
* College Bonus Savings	* Free community rooms for your organization's meetings	* Two large free parking lots
* Home Mortgage Loans	* Cash checks and pay all family bills with our special money order checks.	* Save-by-Mail Kits
* Home Improvement Loans		* Travelers Checks
* Christmas Club		* Safe Deposit Boxes
* Insured Family Savings		

Chicago Savings and Loan Assn.

John Pakel, Sr., President and Chairman of the Board

6245 SO. WESTERN AVE.

TEL. GR 6-7575

HOURS: Mon 12 P.M. to 8 P.M., Tues. 9 to 4, Thurs. & Fri. 9 to 8, Sat. 9 to 12:30

Stasio Santvaro Danos libretas literatūrinės vertės klaustuke

(Atkelta iš 3 psl.)

damos poetu, jis daugiau koncentruojasi į skambų sueilavi-
mą, negu į esminį dramos plo-
tą — dramatinės tiesos atskleidim-
ą ir įtampos sustiprinimą dra-
sesnės stilistinės invencijos pagal-
ba.

Ir ko gi ta Dana nusišaua?

Visa drama sukasi apie Danos
dvasinės krizės raidą ir galutinį
jos lūžį — mirties atomazgą. Vi-
sa kita turi būti logiškas ir laips-
niškas to lemtingo žingsnio su-
brandinimas ir paruošimas. Da-
nos personažas — tai bendroji
suma visų psichologinių kon-
tūrų, užbrėžtų per tris libreto
veiksnius. Deja, jie dar gerokai
pritemdyti tiršto mitylo, ky-
lančio iš slidžiaprasmės simboli-
nės alegorikos ir techninių ei-
lėdaros sunkumų. Bet apamai
regimos normalios, doros, psichi-
škos ir jausmiškos, rodos, neblo-
gai išbalansuotos moters tipas.

Tremty likusi gyvanašle, ji
nuoširdžiai tebevyli ir tebelau-
kia savo vyro. Bet sunki realy-
bės letena vis labiau slegia jos
idealistinį moralės kodą. Abejo-
nės, ar jos partizanas vyras pavo-
jingiausių laikų sukuriuose be-
galėtų dar gyvas ir ištikimas jai
išlikti, didėja. Po sunkių asketi-
nių kovų, pagaliau ji atsiduoda
Stanaičiui, taip pat pozityviam ir
rimtam vyrui, ne tik dėl aistros
ar gilesnės meilės, kiek dėl "atra-
mos". Greit po to netikėtai su-
grįžta jos vyras. Po labai trumpo
pokalbio, kur ji pademonst-
ruoja stebėtiną nervų kontrolę,
Dana išbėga į savo kambarį ir...
nusišaua.

Tegu dabar pats autorius lib-
reto santraukoje mus pamoko,
kur ieškoti giliausių tragedijos
šaknų. "Matydama vyro dvasi-
nį pranašumą, savo dvasioj jaus-
dama lūžį, pasijunta esanti la-
bai menka, savy daro skaudų
sprendimą" (10 psl. citata). Ko-
kia schematiškai abstrakti, nes-
va ir blanki mirties motyvacija.
Bet blogiausia, kad ir tie teigi-
niai nerado dramos lapuose pa-
kankamo meninio išugdymo.
Draminiai psichologinės prie-
žasties ir rezultato dėsniai čia
žiauriai sulaužomi. Nervine pras-
me tvirtos, vyriškai energingos
(prisimintinas tiesiog sensacin-
gas moteriai Pakalnio nuginkla-
vimas) Danos psichinėje kon-
strukcijoje ir dramos eigoje nėra
rimto paruošimo ir pateisinimo
šiam desperatiškam žygiui įvyk-
dyti. Mirties scenoje ir anksčiau
dramaturginė poeto technika ne-
sugeba įtikinamiau išryškinti
psichologinio dinamizmo, kuris
logiškai pateisintų ar staigų de-
presijos priepuolį ar pribren-
dusios dvasinės krizės neišvengia-
mą kulminaciją mirtyje. Nenu-
sikratome įspūdžio, kad ne tiek
būtinai vėdaus neišvengiamybė
mūsų herojė būtų pražudžiusi,
kiek autoriaus meilė teatrali-
niam šūviui pyškėjimui.

O, la-la! — Danos leitmotyvas?

Libreto skaitytojas Santvarą,
žinoma, gerai pažįstantį Wagne-
rio operas, tuoj galėtų įtarti dide-
lę meilę leitmotyvui. Tokį leit-
motyvą O, la-la jis, tur būt, kom-

sceniriko pypkoriaus i herojaus
laipsnį meninėje tragedijoje pa-
kelti. Bet Dana, savo ruožtu, kad
ir visai rimtai autoriaus bando-
ma pusiau romantine figūra pa-
verst, per abstrakčiai suschema-
tinta, gyvo kraujo realybe neiš-
ugdyta ir paikokai savo galvon
iššovusi, iš praprusio teatrolo
tegal sulaukti irgi nedaug dau-
giau, kaip atlaids žypsnio.

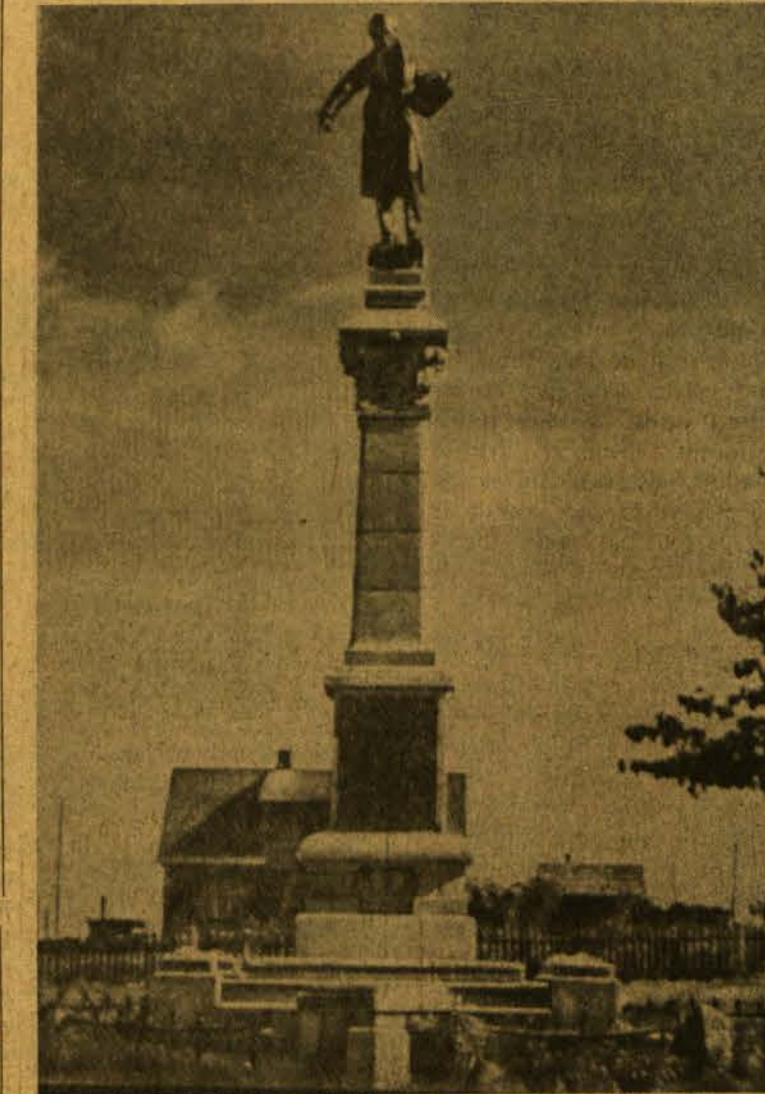
Apie geraširdę senelę ir
Mariją Magdalena

Kai kam gal bus artimesnė ši-
tokia Danos nusišaukimo inter-
pretacija. O gal gi i jį reikėtų
pažiūrėti, kaip i jos begalinės
meilės savo vyrui atpirkimo žyg-
darbį? Atsakau: tragedijos hero-
jus, jei pasirodo kvailas, nustoja
visos sau pagarbos ir tragediją i-
stato tragikomedijos bėgiuosna.
Taip interpretuojama, Dana be-
palikta tokia pat kvailė, kaip ir
toji geraširdė senelė, kuri norėda-
ma užmušti musę, nutūpusę ant
savo senelio kaktos, kuolu tvou-
si i jį, nugalabio tik patį sene-
lį. Juk savo nusišaudymu, jautria-
jam Daumantui smogdama pa-
tį skausmingiausią smūgį, ji ne
tik neišspręstų, ne tik nepaleng-
vintų, bet priešingai nebeįpatais-
mai ap sunkintų jo laimės proble-
mą — greičiausia visai sugriau-
tų jo gyvenimą.

Jeigu autorius, sakysime, būtų
sukūręs ryškų mišrų dualistinių
— penelopinių ir magdaleninių
— pradų "nedorą" personažą,
kuriame kūniškoji Magdalena
būtų lig soties "prigriešijusi", tai
staigioje Daumanto — dorovini-
nio milžino — akistatoje skau-
džiai pažadintai sugėdintai Pene-
lopei toks desperatinis žygis gal
ir būtų visai natūralus buvęs.
Dabar gi autoriaus įsakymu žu-
dosi pavyzdinčiai dora moteris,
kuri nebetikėdama savo vyro gri-
žimu, gal net kiek ir turėjo mo-
ralinės teisės i Stanaičių "atsi-
remti". Karo aplinkybių demoraliza-
cijoje ir vertybinėje niveliacijoje
dirbtinis ir nesuprantamas atro-
do tas Danos romantinis įniršis
tokiais neproporcingai dideliais
pasmerkimo akmenimis save pa-
čią apmėtyti. Nei jos vyrui Dau-
mantui nei kam kitam tikrai ne-
valia būtų lengva širdimi tokį ak-
menį i jį — ne kokį antžmogį,
bet silpną ir gyvą moterį — nu-
mesti.

Libreto skaitytojas Santvarą,
žinoma, gerai pažįstantį Wagne-
rio operas, tuoj galėtų įtarti dide-
lę meilę leitmotyvui. Tokį leit-
motyvą O, la-la jis, tur būt, kom-

pozitoriui įtaigoja, pabrėžtinai ji
net 9 kartus librete pakartoda-
mas ir vis pristatydama Daną,
kaip personažą su šituo jaustuku.
Kiek toksai O, la-la! kaip jos
vizitinė kortelė, tinka tragedijos
herojė? Juk šito jaustuko vartoji
mo praktika neišdildomai įrėže-
mūsų galvosna jausminį smagu-
mo, nerūpestingumo, žaismingu-
mo antspaudą. Tas leitmotyvinis
O, la-la! tai pirmoji frazė, jai tik
scenoj pasirodžius, su O, la-la
ji įžengia ir i paskutinę mirties
sceną, jos vyrui atvykus. Kiek tok

Vincas Grybas (1890—1941)

Simano Daukanto paminklas Papilėje
Nuotr. P. Karpavičiaus

sai lialivimas (nė vėjo dukros,
nė plaukėlės lūpose) harmoni-
zuoja ypač prieš pat "smagią"
kelionę i amžinybę, bus nebe-
taip lengva nē literatūros rabi-
nams išspręsti.

Daumantas — legendarinė
figūra

Ilgokai užtrukome, parymę
ties Dana. Kad kitiems persona-
žam daug laiko nebėliks, gailes-
čio nėra. Dramoje jie dar ma-
žiau už jį spalvingi, pompastiš-
kos frazeologijos ir sentimenta-
laus patoso beveik suniveliuoti
ir suvienodinti. Jie dar abstrak-

skleisti pažemintų tremtinių
skaudžia tragedija. Deja, jis dra-
mos eigoje nebetampa kūnu,
taip ir pasilikdamas tuščiu pa-
žadu. Prologe transformavęsis
Nežinomuoju, per pirmus du
veiksnius vien iš tolio graudenęs
Danos širdį ir trečiame tepasiro-
dęs savo gamtiškame pavidale,
Daumantas šioje realistinėje dra-
moje pavirto jau mistiškai legen-
darine figūra. Legendarinė, saky-
čiau, ypačiai ta prasme, kad sa-
vo vienintelį trumpą sceną jis
privalejo atlikti tiesiog antgam-
tiškai sunkią ir žiaurią misiją.
Karžiškią krūtinę išstateds, per
penkis arijos posmus (54 psl.,
jo didžiojo monologo 54 psl. Da-
na negirdi, nes pasirodo tik jo
pabaigoj) jis turėjo sugriaudėti
iš visų sunkiausių retorinių pa-
būklų tokia jausmingumo ka-
nonada, kad jo visai gera žmo-
nelė pasijustų paskutine niekše
ir būtinai čia pat... nusišautų.

Mano manymu, savo ultra ro-
mantiškais išpuoliais išnirdamas
iš realinės dramos stiliaus rė-
mų, Daumantas jau apleido šią
žemišką realiųjų dramos perso-
nažų kompaniją, pavirsdamas i
abstrakčią legendarinio patrioto
fikciją.
Komp. Stanaitis turi nemažą
vaidmenį, labai daug laiko kaip
ncrs triūsdamas scenoje pralei-
džia, betgi to molio, iš kurio lip-
domi gyvieji personažai, savyje
juokingai mažai turi. Jo rekla-
mai galima dar pridėti kad jis y-
ra Danai dedikuotos kantatos
autorius, jį garbinančių ir saldes-
nių, negu Daumantas ir Pakal-
nis, giesmių giesmininkas. Paga-
liau, padorus ir teigiamas lietu-
vis, i kurį Danai gal būtų patiki-
ma atsiremti, bet kuriuo veiksmą
parėmus, darosi nuobokoka.

Ant menčių paguldytas Pakalnis
Jo konkurentas Pakalnis, ka-
dangi jau nėra tiek krikščioniai
doros, scenoje parodo šiokių to-
kių gyvybės žymių: nors Stanai-
ti lietuviui patašo ir Danai ka-

nors nevikiarai pameluoją. Ma-
niau, kad bent Pakalnis, riedėda-
mas pilkuoju vidutinio miestėlo-
no vieškelio, keliaus juo ištiki-
mai ligi galo. Bet išsukdamas i
Danos pramintą herojams take-
lį, jis mum iškretė tikrai karžy-
giško masto pokštą. Kalbu apie
jo pasikėsimo nusižudyti sceną,
kuri mane gal labiausiai visoj
šioj tragedijoj sukrėtė. Ir sukrėtė
todėl, kad Dana fizinišose grum-
tynėse su juo (buvusių karininkų,
taigi, kovoms grūdintu vyru)
taip profesionališkai jį nugink-
luodama, kuone atkūrė Graži-
nos žygdarbį moderniam vari-
ante. Taip, jos vyriška drąsa bu-
vo išgelbėta šio neryžtingo kari-
ninko gyvybė. O tik per plauką
betruko, kad scenoje tįsotų jau
du lavonai: vienas dar dramos
vidury, o kitas — gale. Lyg pa-
gal taisyklę: juo daugiau lavonų,
tuo šturpesnė tragedija.

Kas čia galėjo įtarti, kad ir
cinikas Pakalnis taip giliai visas
savo meiles išgyventų? Jis tai jau,
dievaži, jokių nervų silpnumo
nusišaukti negalėjo, nes žiūrėk,
kaip lengvai jis tuos savo di-
džiuosius sukrėtimus pergyveno.
Va, jis vos tik apsisukęs dar karš-
tesnėje meilėje su Rimante trau-
kia jai dar saldesnes serenadas,
negu anksčiau Danai.

"Tu sielvartas — ne mergina.
Reikėjo būt aklam, kurčiam,
kvailam

Ir nematyt, kai noko klonų
svetimam

Ugninė aguona..." (46 psl.).

Ima baimė, kad mūsų priešų
propagandistai, šią dramą pama-
tę, nepanorėtų naujų tautinių
bruožų numyse įžvelgti. Jie sa-
kys, tie lietuviai tremtiniai, lage-
riuose dykinėdami, vien tik ir te-
galvojo, kad tik kur pasimeili-
kautų, o "meilėms" neišdegtų,
kad tik... greičiau nusišautų.

Atogarsiai iš Onieginio ir
Pajacų

Ilgametė Santvaro sąsaja su o-
pera išryškia kuriom įtaką ir
impresiją užuominom jo libreto
konstrukcijoje. Danos-Rimantės
pora mano vaizduotėje iš karto
asocijuojasi su Tatjanos-Olgos
pora Čaikovskio operoj Eugenij-
jus Onieginas. Toks pat Olgos-
Rimantės kryžstaujantis nerūpes
tingumas ir giedrumas, tokios
pat juodviečių pastangos melan-
choliškoms Tatjanai - Danai gy-
venimišką optimizmą įskiepyti ir
jas prablaivinti išblaškyti.
Nors Nežinomojo prologas

SIUNTINIAI I LIETUVĄ
COSMOS EXPRESS
MARQUETTE GIFT PARCEL SERV.
2609 69th St. Tel. WA 5-2787
2501 69th St. Tel. WA 5-2787
3333 So. Halsted St. Tel. 254-3326
Didelis įvairių prekių pasirinkimas
E. ir V. ŽUKAUSKAI

APRAUDŲ AGENTŲRA
Namų, gyvybės,
automobilių,
svetkatos, biz-
nio.
Patogios lėšų
mokėjimo są-
lygos.

J. BACEVIČIUS
6455 So. Kedzie Ave., PR 8-2233

LEO'S SINCLAIR SERVICE
LEONAS FRANKUS
Stabdžiai, Sankabos, Transmisijos,
Tune-up ir Motorų Remontas
5759 So. Western Ave.
Kampas 58th Street
Telefonas — PRospect 8-9533

VALOME
KILIMUS IR BALDUS
Plauname ir vaškuojame visų
rūšių grindis
J. BUENYS — Tel. RE 7-5168

MOVING
Pardavimas perkraustymas
Ivairių atstumo
A. VILIMAS
823 WEST 34th PLACE
Telef. FRontier 6-1882

Šiaip jau visai priimtinas, bet fi-
teratūrinio patentu irgi pasigirti
negali. Autoriaus pirmtakūno R.
Leoncavallo (jis ir libretistas)
Pajacų prologe dramatiškai iškel-
tos aktorius žmogaus kančios.
Santvaro prologo variantas siau-
resnio — tremtinio žmogaus —
sektorius rūpesčius išsako. Gai-
la, kad jis ir daugiau gerų libreti-
nių priemonių iš Leoncavallo
neiškoko. Labiausiai gi, kur var-
toti eiliuotinę kalbą ir kur ne.

Rimavimo drugys

Nelabasis rimavimo drugys be-
veik niekad mūsų poeto nepalei-
džia. Stai kaip, sakysim, Pakal-

nis "išvanoja" savo konkurentą:
Vakar, mano kaimynystėj,
Stanaitis, išlenkęs vieną kitą
taurę,
Pradėjo skendėti savo įprastoj
paikystėj
Meluoti, girtis — rodyt galvą
kiaurą...
Kitiems poetams tebūnie tai
paskatinimu, kad ir su kiaura
galva vis tiek dar įmanoma ri-
(Nukelta i 8 psl.)

PARDUODAMI
IS MODELINŲ NAMŲ BALDAI
30% iki 50% nuolaida. Galima
pirkti dalimis ir išmokėtina.
SOUTHWEST FURNITURE CO.
6200 S. Western Tel. GR 6-4421

LUIZ AUTO REPAIR
6643 S. KEDZIE AVE., CHICAGO, ILL. 60629
TELEF. — 436-3699
KAROSERIJOS, SPARNŲ (FENDER)
TAISYMAS IR DAŽYMO DARBAI
Atliekami tiksliai ir nebrangiai.
Savininkas Aloyzas A. Kunikas

HIGH RATES
4.75% PER ANNUM ON REGULAR SAVINGS CURRENT RATE
5.25% PER ANNUM ON INVESTMENT BONUS \$1,000 MIN.
BRIGHTON SAVINGS & LOAN ASSOCIATION
4070 Archer Avenue, Chicago, Illinois 60632 LA 3-8248

STOVYKLA
LIETUVIŠKAI KALBANTIEMS
BERNIUKAMS
Nuo birželio mėn. 15-os iki 28-os d.
MARIJONŲ SODYBOJE
(Route 83 & 63rd St., Clarendon Hills, Ill.)
Stovyklavimui yra puikios sąlygos: maistas pritaikytas
jaunimui, turima įvairiam sportui įrengimai, didelis maudymosi
baseinas, mėgėjams pasijodinėjimas arkliais ir žūklavimas.
Primami berniukai nuo 9 iki 15 m. amžiaus. Pragyveni-
mas savaitei 40 dol. Dėl smulkesnių informacijų kreiptis į
stovyklos vadovą —
KUN. A. NOCKUNĄ
6336 So. Kilbourn Ave., Chicago, Illinois 60629
Tel. — PO 7-1687

since 1914...
MIDLAND SAVINGS
AND LOAN ASSOCIATION
4040 ARCHER AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60632
PHONE: 254-4470
4 3/4% PASSBOOK SAVINGS Paid and Compounded Semi-Annually
5 1/4% 6-MONTH SAVINGS CERTIFICATES (Minimum \$10,000) 1-YEAR SAVINGS CERTIFICATES (Minimum \$5,000)

Rašytojo Jono Biliūno kapas piliakalnyje prie Anykščių
Nuotr. V. Stanionio

Savižudybė dėl pypkės
praradimo

Žinoma, gyvenime kurjojų
pilna, ir gali pasitaikyti net daug
keistesnių, ekscentriškesnių savi-
žudysčių. Kaž kada viename šio
krašto sensacijų leidinėlį užti-
kau žinutę, esą nusižudęs vienas
biznierių, nes pametęs savo liuk
susinę, ištikimai jam beveik visą
gyvenimą dūmavusią pypkę.
Saugok Dieve, neuspraskite ma-
nės klaidingai. Nelaikykite jau
manęs tokia tautos pabaisa, kuri
visai negerbtų romantiškų polė-
kių doros lietuvišės sieloje. Sto-
viu iš tolo pagarbiai prieš jį ke-
purę nusiėmęs. Kokybiškai lygi-
nant Danos ir senio pypkoriaus
savižudysčių motyvus, man bū-
tų gėda net toj pačioj lėkšėj abu
juos pasverti. Žinoma, tarp jų
motyvų skirtumas, kaip tarp
dangaus ir žemės.

Todėl joks rašėja, net girtas
būdamas, niekad ir nemėgins ek-

Nauji leidiniai

• **AIDAI, 1969 m. balandžio mėn. Nr. 4.** Mėnesinis kultūrinis žurnalas. Leidžia lietuviai pranciškonai. Redaguoja dr. Juozas Girnius, 27 Juliette St. Boston, Mass. 02122. Administruoja T. Benvenutas Ramanuskas, OFM, 680 Bushwick Ave., Brooklyn, N. Y. 11221. Metinė prenumerata 7.00 dol.

Naujas žurnalo numeris pradeda Augustino Rubiko straipsniu, nagrinėjančiu šiais laikais labai aktualią pasauliečių Bažnyčioje problemą. Raštas labai taiklus, dokumentuotas, atviras, net nevengiantis tam tikro, situacijai gana sveiko aštrumo. Štai tik vienas ištraukinis pavyzdys:

"Nėra paslaptis, kad kai kurios pokario lietuviškosios išeivijos bažnytinio gyvenimo sritys, bažnytinės įstaigos, bažnytinė veikla buvo tapę kelių privilegijuotų žmonių reikalas, tarsi kitų tikinčiųjų vienintelė teisė ar pareiga (kaip jau kartą Yves Congar aplamai apie pasauliečius yra pasakęs) būtų vien traukti pinigine."

Kas tada, jei šie asmenys, kartą pasitraukdami iš arenos, paliks į religinį abejingumą pasiutusią lietuvių kartą, savo laiku negavusią žodžio teisės ir tuo atpažinti rūpintis lietuvių bažnytinio gyvenimo bei dvasinių reikalų? Guostis vien naujų apaštalių prūsų dar nėra viskas. Ne dėl kunigų ir bažnyčių stokos kilo reformacija, suskaldžiusi Bažnyčią. Ne dėl kunigų ir bažnyčių stokos milijonai žmonių nuėjo paskui Markšą. Kalta buvo tam tikra laikysena".

Naujiena "Aiduos" šį kartą — po ilgesnės autoriaus tylos pluoštas Jurgio Blekaitio eilėraščių, iš kurių bent pora (Siela ir Mare Nostrum) yra vieni iš geriausių lietuvių kūrėjų. Pranas Skardžius rašo apie neseniai Lietuvoje mirusį kalbininką J. Balčikonį; J. Tinišis, remdamasis šaltiniais ir lyginamuoju metodu, rašo apie estetišką lietuvių kalbos vertę; Jonas Puzinas suapibūdina mūsų visuomenę su jaunosios kartos lenkų istoriku dr. J. Ochmanskį, su jo gausių Lietuvos istorijos veikalų bei straipsnių tezėmis, darydamas tokią išvadą: "Apskritai, J. Ochmanskio darbai pasižymi rūpestingą tiriamąjį dalyko analizę, objektyvumą ir atsargiomis išvadomis, puikiu susipažinimu su Lietuvos istorijos šaltiniais ir plačia literatūra". Intriguojantis ir juozo Lišvos straipsnis apie Pulitzerio premijos laureatą G. F. Kennan išleistuosius atsiminimus ir J. Korbelio veikalą apie priekarinę Lenkiją, išryškinantį straipsnyje tas vietas, kuriose abiejų knygų autoriai liečia Lietuvą ir jos politines problemas.

Žurnalo apžvalginėje dalyje Izydorus Vasyliūnas rašo apie neseniai mirusią kompozitorę Gražina Bacevičiūtę; Viktoras Vizgirda vertina šiemetinių Lietuvos dailės instituto jubiliejinę parodą; plačiai informuojama apie poeto Vytauto Mačernio žuvimo aplinkybes, nuo kurio mirties šiemet spalio mėn. 7 d. sueina 25 metai, ir ta proga Korp! Šatrija spalio 18 d. Jaunimo centro didž. salė rengia Mačernio kūrybos vakarą. Kęstutis Keblys atskleidžia, šį kartą (kaip jau daugelį kartų) vėl reikės prasižinti su tradicija, nes aukščiau minėtos pereinamos vasaros knygų derlius nekeliu jokio džiaugsmo, bet greičiau kartelį ir nusivylimą". Titas Alga recenzuoja K. Barėno trečiąją knygą "Atsitiktiniai susitikimai", raudamas ją gana brandžia. Žinomas mūsų pedagogas Ign. Malėnas gerokai kritiškai vertina G. Cesienės parengtą ir kultūros fondo išleis-

tą "Rūtėlę", skaitymo knygą II-iam skyriui. Mokykloms vadovėlių rengėjai ir leidėjai turėtų į šią recenziją atkreipti ypatingesnę dėmesį ir pagalvoti, ar yra gerai, kai mūsų pradeda įsigyventi nuomonė, jog mokykloms vadovėlius gali lengvai paruošti kiekvienas, bent kiek tam noro parodęs mokytojas.

Žurnalo numerio pabaigoje duodamas gana platus pastarųjų metų lietuvių išėjusių lietuvių knygų sąrašas bei trumpas jų aptarimas. Reikia tik džiaugtis jų gausu ir tokiu akivaizdžiu informacija apie tenkščius leidinius mūsų spaudoje.

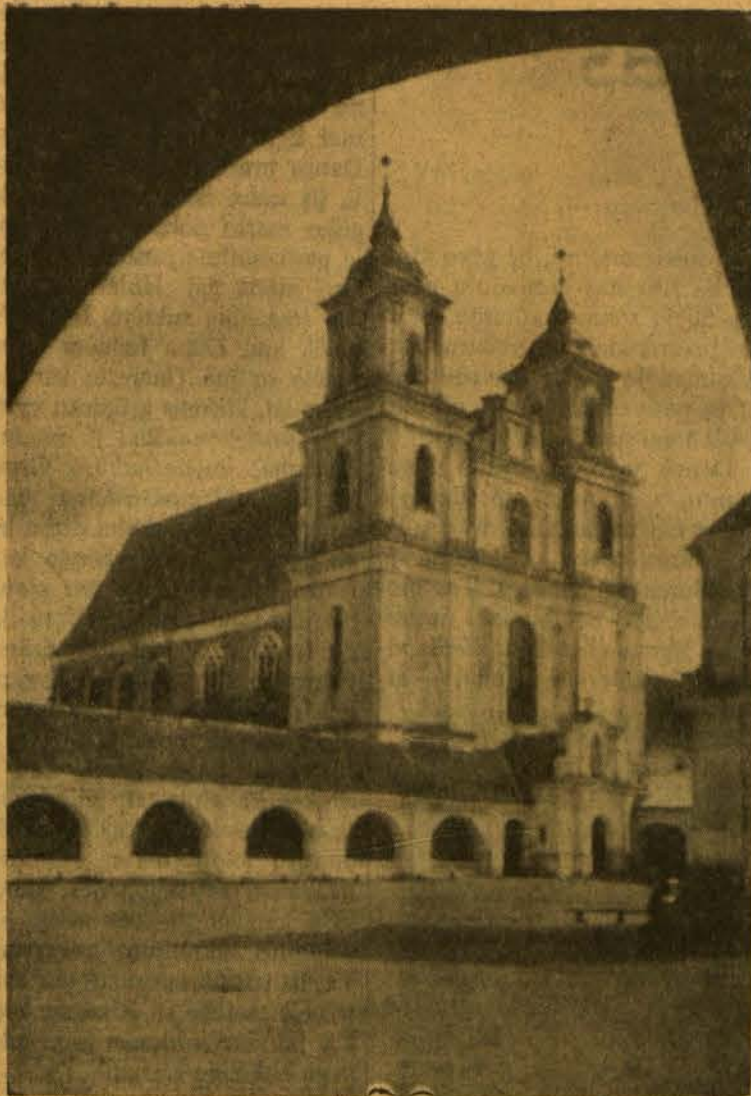
• **METMENYS, 1969 m., Nr. 17.** Jaunosios kartos kultūros žurnalas. Vyr. redaktorius: Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania. Administracija: Ramojus Vaitys, 4726 Russet Lane, Apt. R-109, Skokie, Ill. 60076. Šio numerio kaina 2.00 dol. Keturių numerių prenumerata — 7.00 dol., garbės prenumerata — 15.00 doleris.

Septinioliktieji "Metmenys" pradeda nauju pluoštu Liūnės Sutomos eilėraščių — ciklu "Vilgijla". Šį kartą poetė skaitytoją net stipriau negu praeityje įtikina savo atrasto kelio tikrumu: žodis atidžiai išieškotas, tačiau žodžio atranka nevaržo frazės tekmes. Eilėraščių ciklo tema skaudžiai šandieninė, tačiau poetė moka vietomis ją supinti su pasakiniiais — mitologiniais įvaizdžiais (...šėmas jautis ganos beržyne, ir šviečia saulė jo tarpuragyje...) taip, kad visas modernus eilėraščių sukūrimas kalba lietuviškąja pasaulio tarme.

Z. Mikšio parengtasis interviu su A. J. Greimu daug kam mūsų bus gera proga plačiau sužinoti apie semantika, struktūrą ir semiotiką. Spausdinamas ir Kosto Ostausko lig šiol tik rankraštyje buvęs, bet jau Chicago scenoje matytas viena veiksnių vaidinimas "Duobkasiai". Beletristinė duoklė šį kartą yra Eduardo Cinzo "Susitikimai". Tai "Pradalgėse" ir kitur jau į save dėmesį atkreipęs šviežias šio žanro atstovas, kurį teimė ir žodine drąsa galėtume "poruoti" su Kaziu Almenu, kuris ligi šiol mūsų buvo toks vienut vienišas.

Gerokai skaitytojai bus naujas ir Aldonos Večiūnaitės vardas, kuri čia skelbia penketą eilėraščių. Ji jau gali gražiai lygiuotis į kitų mūsų šandieninės kartos poetų (Saulaitytės, Pakalniškytės) gretą. Beje, gali būti eilėraščių, kuriuose poetas atsisako bet kokių skrybų ženklų. Tai tokią mada, tokią sistemą. Bet ir ji turi tam pačiam eilėraštyje būti nuosekli: arba, arba... Večiūnaitės eilėraščių šia prasme nedovanotina viskas suvokiama: vienur tame pačiame eilėraštyje skiriamieji kableliai dedami, ir čia pat net prieš "kad" jie visai išleidžiami. Kaip nevalia daryti kalbos, lygiai nevalia čia pat paisyti ir čia pat visai nepaisyti priimtųjų rašybos taisyklių. Krinta akin ir eilėraščiųose nuolatini pažyminių po pažyminių žodžio dėjimas, kai sakoma: "miestus užmirštus", "obuoliais raudonais", "plasnojimo žuvėdų balto". Šitaip sakyti įprasta lenkų kalboje, lietuvių kalboje tariama: "užmirštus miestus", "raudonais obuoliais", "balto žuvėdų plasnojimo". Žinoma, poezijoj kartais tokia paklauda neišvengiama ir leidžiama, bet kai ji visuos eilėraščiųose ir beveik nuosekliai tampa sistema, tai jau negerai.

Vytautas Kavolis šį sykį duoda straipsnį "Prisikėlimo ir revoliucijos metaforos". Tema ir jos dėstymas skaitytoja pagauna, nes užgriebiamos šandieninės problemos ir ne paviršiumi. Nors jame ir pasigendame ankstesnio ir įprasto V. Kavolio kovingumo, to labiau jausminio išsakyto, tačiau autorius dėl to nieko nepraranda, o atvirkščiai — laimi,

Tytuvėnų bažnyčia ir vienuolynas, XVII amž. architektūrinis ansamblis. Nuotr. S. Simanskio

jei ne šimtaprocentinį skaitytojų pritarimą jo tezėms, tai bent jų sverimą labiau akademiniais svaisčiais.

Žurnalo apžvalginė dalis užima beveik pusę viso numerio. Ji labai įvairi, aktuali, parengta neatkūrinai. Šį kartą didžioji apžvalgų dalis tenka grožinei literatūrai, recenzuojant laisvajame pasaulyje ir okupuotoje Lietuvoje išėjusius leidinius, bet svarstant ir kitas meno bei mokslo problemas.

Akis užkliuvo už vienos vietos, kur, teigiamai recenzuojant jau tradiciniu virtusį ir kasmet Lietuvoje išleidžiamą poezijos almanachą "Poezijos pavasaris" (1968 m.) ir prieš cituojant išskirtinius pavyzdžius, recenzento Z. Papeckio sakoma: "Yra, tiek Gedos, tiek Martinaičio posmuose, kažkokio primityvizmo ir jėgos, ironijos ir gaudavimo, erdvės dimensijos, kažko, kas dar nebuvo suskambėję mūsų lyrikoje". Atseit, sakoma, kaip mėgstama kalbėti recenzentų ir Lietuvoje, kad tenyščiai jaunieji poetai lyg ir atradę kažką naujo, ko nebuvo mūsų poezijoje ligi šiol. Bet kai sudedi ir palygini visą pokario metų lietuvių poezijos raidą šia pus ir anapus geležinės uždangos, tai ir pamatai, iš kur tas dabartinis Lietuvoje berašančių

naujumas. Gi tik pastaruoju metu imta ten rašyti apie tai ir taip, kas laisvųjų žemiminkų buvo mūsų poezijon atnešta jau pirmaisiais pokario metais, kada Stalino metuose Lietuvoje ko nors panašaus niekas ne sapnavo. Neabejotina, kad šandieniniai Lietuvos jaunieji yra stiprioje ankstesniųjų žemiminkų įtakoje ir ligi šiol nežinomo ne atradę. Pavyzdžiui tam būtų begalės. Sakysim, kad ir Papeckio cituojamas Martinaičio eilėraštis "Kuprelė":

Ryto rytą prieš gaidgystę
Pasizaboję širmajį,
Išjojo brolelis
Į mėnesį.

WAGNER & SONS
Typewriters — Adding Machines —
Checkwriters.
Nuomola — Paruoda — Taiso
NAUJOS — NAUDOTOS
Virs 50 m. patikimas patarnavimas
NAUJOJE VIETOJE
5610 S. Pulaski Rd. Tel. 281-4111

CRANE SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION
B. B. PIETKIEWICZ, Prez.
2555 West 47th St. Tel. Lafayette 3-1083
PLENTY OF FREE PARKING SPACE

4³/₄ Naujas aukštas dividendas mokamas už investavimo sąskaitas.

PINIGAI ĮNEŠTI IKI 15 D. PELNO NUOSIMČIUS NUO 1 D.
Dividendai mokami sausio ir liepos mėn. 31 d.

VALANDOS: PIRMAD. ir KETVIRTAD. 9 v. r. iki 9 v. v.
ANTRAD. ir PENKTAD. 9 v. r. iki 5 v. v.
ŠEŠTAD. 9 v. r. iki 12 v. d. — Trečiad. uždaryta

FIRESTONE PADANGOS (TIRES)
NATIONWIDE GUARANTEE
No-Limit on MILES...
No-Limit on MONTHS
FULL LIFETIME GUARANTEE
Tire against defects in workmanship and materials and all normal road hazard injuries encountered in everyday passenger car use for the life of the original tread design in accordance with terms of our printed guarantee certificate. Price of replacement pro-rated on original tread depth wear and based on Firestone adjustment price for replacement tire at time of adjustment. Firestone adjustment prices are intended to, but may not, represent approximate current average selling prices and are subject to change without notice.

Neribota garantija: iki susidėvėjimo. Ratlankiai (wheels)
Taip pat atliekama ratų reguliavimas ir balansavimas (Wheel alignment and balancing). Stabdžiai (Brake service), motoro regul. (Tune up), keičiamos dalys, alyva, tepimas, kt. pataisymai.

Country Auto & Tire Service
2423 W. 59th Street, Chicago, Illinois
Telef. — GROvehill 6-7777
Val.: kasdien 7 v. r. — 7 v. v., šešt. 7 v. r. — 3 v. p. p.
Sėkm. uždaryta. Kitu laiku pagal susitarimą.
Savininkas MIKAS ČESAS

Smagu buvo joti
Per pašalnavusią žemę,
Ryto rytą prieš gaidgystę
Vienui vienam.

Kur atsiduso bėrasis,
Ten žemė atšilo.
Kur pasaga sužibavo —
Ten pienė pražydo.

Ir prijėjo štai mėnesį,
Žiūri — ten tuščia.
Tik vienos kuprelės —
Visų, kurių gailisi žemėj.

Ir pagalvojo — ji gali užmirti,
Išvaryti, vienmarškinį sumušti...
... Pasiėmė vieną kuprelę,
Kad pagailėtų kas nors.

O štai ir Kazio Bradūno eilėraštis iš 1964 m. išėjusių "Sidabrinių kamanų".

Kelionė

Kur eini, žmogau? — paklausė upė.
— Einu į šalį, kur saulė svyra.

O tenai buvo kalnai ir kloniai,
Miškai ir pievos —
Visur neapsakomas grožis...

Tiktai nebuvo debesų ir vėjo,
Žvėrių ir paukščių,
Ne buvo drugių...
Ir bekeliujant pajūriu,
Sukranksėjo juodvarnis viršum galvos.

Akis pakėlęs, pamatė,
Kad marios juda,
Kad atplaukia senelė
Su laivėliu.

Dabar aš noriu paklausti:
Ar tu esi mano mirtis?

Žinoma, tai nėra kokia pažodinė, kokia nors nukopijuota šių eilėraščių giminytė, bet tai yra tos pačios spalvos, to paties paskiškio pasaulio ir tos pačios konstrukcinės eilėraščių formos poezija, tai yra, anot Papeckio, tas pats primityvizmas, gaudu-

MOVING
Perkrausto baldus iš arti ir toli
A. BENIULIS
Chicago, Ill. 60629. Tel. RE 7-7083

CRANE SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION
B. B. PIETKIEWICZ, Prez.
2555 West 47th St. Tel. Lafayette 3-1083
PLENTY OF FREE PARKING SPACE

4³/₄ Naujas aukštas dividendas mokamas už investavimo sąskaitas.

PINIGAI ĮNEŠTI IKI 15 D. PELNO NUOSIMČIUS NUO 1 D.
Dividendai mokami sausio ir liepos mėn. 31 d.

VALANDOS: PIRMAD. ir KETVIRTAD. 9 v. r. iki 9 v. v.
ANTRAD. ir PENKTAD. 9 v. r. iki 5 v. v.
ŠEŠTAD. 9 v. r. iki 12 v. d. — Trečiad. uždaryta

FIRESTONE PADANGOS (TIRES)
NATIONWIDE GUARANTEE
No-Limit on MILES...
No-Limit on MONTHS
FULL LIFETIME GUARANTEE
Tire against defects in workmanship and materials and all normal road hazard injuries encountered in everyday passenger car use for the life of the original tread design in accordance with terms of our printed guarantee certificate. Price of replacement pro-rated on original tread depth wear and based on Firestone adjustment price for replacement tire at time of adjustment. Firestone adjustment prices are intended to, but may not, represent approximate current average selling prices and are subject to change without notice.

Neribota garantija: iki susidėvėjimo. Ratlankiai (wheels)
Taip pat atliekama ratų reguliavimas ir balansavimas (Wheel alignment and balancing). Stabdžiai (Brake service), motoro regul. (Tune up), keičiamos dalys, alyva, tepimas, kt. pataisymai.

Country Auto & Tire Service
2423 W. 59th Street, Chicago, Illinois
Telef. — GROvehill 6-7777
Val.: kasdien 7 v. r. — 7 v. v., šešt. 7 v. r. — 3 v. p. p.
Sėkm. uždaryta. Kitu laiku pagal susitarimą.
Savininkas MIKAS ČESAS

mas ir erdvės dimensija. O atsitiktinai tokio eilėraščių dvy-

niškumo nepasitaiko. Sios temos lietus nėra koks priekaištas jauniems poetams Lietuvoje, atvirkščiai — mums čia yra tikras džiaugsmas, kad ir okupuotoje Lietuvoje poetai ieško naujumo, šį kartą pradžioje ir gerokai nusiziūrėto į žemininkus. Bet, kas gali pasakyti, kur toliau žingsniai pasuks, o ja šandieninė Lietuvos poezija.

ŠV. ANTANO GIMNAZIJA KENNEBUNKPORTE, MAINE, SU VISOM AMERIKOS GIMNAZIJŲ TEISEM.

Išsinamas pilnas į kolegijas paruošiamųjų gimnazijų kursas. Oficialiai dėstoma lietuvių kalba. Savaitėje pamokų tiek pat, kiek angli kalbos. Duodami kreditai. Veikia jaunimo organizacijos, puoselėjami sportai, duodama lietuviška gyvenimo pasaulėžiūra. Mokiniai šviesti kviečiami liet. rašytojai, muzikai, solistai, dailininkai. Dėsto 20 mokytojų bei instruktorių. Pati gimnazija padeda mokiniams įstoti į kolegijas. Mokiniai gyvena benuarabuty. Atlyginimas visiems prieinamas. Atsižvelgiama į kiekvienos šeimos padėtį. Anksti registruokite mokinius 1969-1970 m. Priimami berniukai baigę 8 skyrius.

LIETUVIAI TEVAI, BRANGINKIT ŠIĄ GIMNAZIJĄ,
KOL JI YRA. JOS ATEITIS JOSŲ RANKOSE.

Informacijos ir registracijos reikais rašykite:

Rev. Rector
St. Anthony High School
Kennebunkport, Maine 04046

foto V. MAŽELIS

- vestuvės: spalvota ir juoda balta (gali vykti ir į kitus miestus)
- portretūra
- meno darbų nuotraukos ir kiti foto patarnavimai

Tel. — HY 7-4677
422 MENAHAN STREET — RIDGEWOOD, N. Y. 11237

RICHMOND AUTO SERVICE
Kampas Richmond ir 63rd Street
Užsieninių ir vietinių automobilių taisymas. Patyrę mechanikai. Elektroninis motoro patikrinimas. Vilikimas.
Telef. — GR 6-3134 arba GR 6-3353
Savininkas — Juozas (Joe) Juraitis

Mūsų erdviose patalpose turime didžiausį pasirinkimą visų modernių baldų, elektrinių krosnių, radijo ir televizijos aparatų, šaldytuvų ir kitų namams reikmenų.

LIETUVIŲ STAIGA
ROOSEVELT FURNITURE CO.
F. A. RAUDONIS ir N. BERTULIS
2310 W. Roosevelt Road Tel. SEeley 3-4711
Atdara pirmad. ir ketvirtad. 9-9 val.; antrad., trečiad. ir šeštad. nuo 9 iki 6 val. sekmad. atdara nuo 11 iki 4:30 val. po pietų.

Siuvimo Mašinos — Dulkių Siurbiai

- BERNINA
- NECCHI
- ELNA
- VIKING
- PFAFF
- SINGER

ELECTROLUX
HOOVER
EUREKA
KIRBY
ROYAL
IR KT.

Parduodame, nuomojame ir taisome siuvimo mašinas, dulkių siurblius prieinamomis kainomis ir sąlygomis. Turime dalis. Aptarnaujame Chicagoje ir priemiestuose.

B and B DISTRIBUTING COMPANY
A to Z Sewing machines and Vacuum cleaners
4081 ARCHER AVE. (Prie California Ave.), Chicago, Ill. Tel. 927-4702
Vedėjas Arvydas M. DIKINIS

Lituanistiniai turtai Švedijoje

BRONIUS KVIKLYS

Dažnas istorikas ar kuris nors artimos srities mokslininkas, norėdamas pilnesnė ir geriau dokumentuota studiją apie mūsų kraštą paruošti, dažniausia medžiagos turi ieškoti užsienyje. Tiesa, mes patys kūrėme savo istoriją, bet lietuviai apie save senovėje beveik nieko nerašė. O kas svetimų buvo parašyta, svetur ir dabar tie raštai bei dokumentai tebėra.

Vis dėlto buvo sukurtas didžiulis D. L. Kunigaikštijos archyvas, kuriame daugelio amžių dokumentai suburti. Bet ir jį švėtimieji išplėšė, kaip kitus mūsų raštus ar meno turtus. Pagrindinę Lietuvos metrikos dalį pačiu po rusai. 1920. VII.12 d. sutartimi su Lietuva sovietai pasižadėjo Lietuvos metriką sugrąžinti. Deja, pažadai pažadais ir liko. Netgi po šio karo dėtos pastangos archyvą atgauti, kada Lietuva ir Rusija "viena didžiulė socialistinė šalis" yra, nebuvo sėkmingos.

Daug mūsų istorinės medžiagos pateko į Lenkijos muziejus bei archyvus. Bet mažai kam buvo žinoma, kad nemaža senosios lituanistikos yra ir Švedijos muziejuose. Kaip jie ten atsirado?

1655 m. švedai buvo užėmę visą vakarinę Lietuvos dalį. Nuo Kauno kairiuoju Nemuno krantu jie žygiavo į Lenkiją. 1700-1709 m., šiaurės karo metu, švedai buvo užėmę visą Lietuvą. Tiesa, jie mūsų žemėje nepasilikę, bet ir namo sugrįžti neturėjo. Jų karo grobis buvo ne vien tik mūsų krašto auksas, sidabras, įvairūs dirbiniai: okupantai vežė

niais turtais ėmė domėtis okup. Lietuvos istorikai ir etnografai. Atsirado toks reikalas: sumanyta atstatyti Biržų pilį. Deja, Lietuvoje senosios Biržų pilies planų nebebuvo. Manoma, kad jie gal būt švedų archyvuose, nes švedai savo laiku buvo Biržus su pilimi užėmę.

P. m. rudenį į Švediją, nelengvai gavę rusų okup. valdžios sutikimą, buvo nuvykę istorikas dr. Juozas Jurginis ir Kultūros paminklų apsaugos valdybos viršininkas arch. Jonas Glemža. Į Upsalą ir Stockholmą komandiruote gavo tik 14 dienų. Neseniai "Literatūros ir meno" Nr. 16 ir 17 istorikas J. Jurginis paskelbė ką jie Švedijos archyvuose užtikę.

Stockholmo kariniame archyve jie rado daug Biržų pili liečiančios dokumentinės medžiagos. Švedai leido dokumentus (pilies planus ir raizinius) nusifotografuoti ar nusikopijuoti. Planų originalai buvę spalvoti, daryti tušu. Darbas atliktas 1629 ir 1704 metais. Dabar, turint šią medžiagą, nebebūsiu sunku nustatyti, kaip senovėje atrodė Biržų pilis ir kaip ji keitėsi. Šia proga prisiminta, kad okup. Lietuvos kultūrininkai, jeigu jų pastangų nesusitabdyt rusai, nori Biržų pili visoje didybėje atstatyti ir paversti turistine vieta, ko kolia dabar yra Trakai.

Beieškodami medžiagos apie Biržų pilį, mūsų mokslininkai su rado šiek tiek medžiagos ir apie Kauno, Geigaudiškio, Veliuonos, Plungės ir kitų vietų pilies. Deja,

Šv. Antanas. Detalė iš V. K. Jonyno vitražo Kennebunkporte, Me.

įrengtos, kaip ginkluotos ir su tvirtintos.

Toliau dr. Jurginis rašo: "Lietuvos metrikos švedai neslepia, nes taty nežino ar ją turi. Tam, kas sudarytų jų archyvuose ir bibliotekose esančios Lituanikos katalogą, jie gausiai atlygintų."

Armijos muziejuje kabančios kelios lietuviškos XVII a. vėliavos. Dar daugiau tokių vėliavų esą fonduose. Ten pat esančios laikos ir savo laiku švedų iš Biržų pilies paimtos patrankos. Kaip ži nome, nepr. metais buvo atlietos jų kopijos ir padėtos Karo muziejuje Kaune. Kokie lietuviški turtai slepiasi muziejų fonde, svečiams iš Lietuvos dėl laiko stokos nepavykę patirti.

Upsalos universitete J. Jurginis su J. Glemža suradę kiek XVI a. lietuviškų knygų: J. Bretkūno "Giesmės" (1589 m.), M. Mažvydo "Paraphrasis", Bretkūno "Kollektas" (1589 m.), J.

irengtos, kaip ginkluotos ir su tvirtintos.

Toliau dr. Jurginis rašo: "Lietuvos metrikos švedai neslepia, nes taty nežino ar ją turi. Tam, kas sudarytų jų archyvuose ir bibliotekose esančios Lituanikos katalogą, jie gausiai atlygintų."

Armijos muziejuje kabančios kelios lietuviškos XVII a. vėliavos. Dar daugiau tokių vėliavų esą fonduose. Ten pat esančios laikos ir savo laiku švedų iš Biržų pilies paimtos patrankos. Kaip ži nome, nepr. metais buvo atlietos jų kopijos ir padėtos Karo muziejuje Kaune. Kokie lietuviški turtai slepiasi muziejų fonde, svečiams iš Lietuvos dėl laiko stokos nepavykę patirti.

Upsalos universitete J. Jurginis su J. Glemža suradę kiek XVI a. lietuviškų knygų: J. Bretkūno "Giesmės" (1589 m.), M. Mažvydo "Paraphrasis", Bretkūno "Kollektas" (1589 m.), J.

Valstybės archyve ir karališkosios bibliotekos rankraščių skyriuje, vedėjo dr. H. Jervo padėdami, mūsiškiai surado net 8 rankraščių knygas — originalinius dokumentus su antspaudais ir parašais, kurie buvo Lietuvos D. Kunigaikštijos išdo archyvo dalis. Tai D.L.K. dvarų ir valsčių, valstiečių duoklių, mokesčių bei prievolių dokumentai. Ypač daug medžiagos apie Alytaus, Šiaulių ir Gardino ekonomijas: rasti jų ekonomijų 1649 m. surašymai, iš kurių aiškėja kaimų vardai, kiemų skaičius, valstiečių prievolės ir svarbiausia — dvarų pastatai, jų interjeras, namų apyvokos daiktai, tvoros, sodai ir visa kita, nekalbant jau apie žemės plotą, gyvulius ir pašlius. Šie ir kiti dokumentai pateikia daug niekur neskelbtos medžiagos apie Užnemunės gyvenimą. Ypač šiam reikalui pasitarnausis Alytaus ekonomijos surašymas. Gardino ekonomijos surašyme rasta daug medžiagos apie Gardino mūrines ir medines pilies: kaip jos buvo

10% — 20% — 30% pigiau mokėsit už apdraudą nuo ugnies ir automobilio pas

FRANK ZAPOLIS
3208 1/2 West 95th Street
Chicago, Illinois
Tel. GA 4-8654 ir GR 6-4339

MOVING

SERENAS perkrausto baldus ir kitus daiktus. Ir iš toli miesto leidimai ir pilna apdrauda.

2047 W. 67th Place — WA 5-8063

MARQUETTE PHOTO SUPPLY

REIKMENYS FOTOGRAFAMS IR MĖGEJAMS

Daug sutuopysite pirkti čia įvairių filmų foto aparatų bei jų reikmenis. Pasinaudokite patogių planų atidedant pasirinktus reikmenis ypatingai proga. Pilnai užbaigtų foto nuotraukų aptarnavimas. Atidara pirmą ir ketvirtą vakarais iki 9 val.

3314 West 63rd Street
Chicago, Illinois 60629
Telef. PRospect 6-8998

Bretkūno "Kancionalą" (1589 m.) ir rankraštį "Chrikschonijska giesme apie Uszgimimo Christaus". Tai labai didelės retybės. Čia yra nemažiau reti Kėdainių kalvinistų XVII a. vidurio ir kiti leidiniai.

Bibliotekų bei muziejų lankytojus stebino ir švedų tvarka: "Švedijoje jums gali paduoti, ku-

re, dar niekieno nevertytą bylą, o palaidi lapai be antspaudų ir numerų sudėti į aplankus. Mūsų archyvistams gali pasirodyti, kad tai labai netobula sistema, nes la-

pus galima pasiimti ir išsinešti. Žinoma, kad galima. Tačiau Švedijos žmogaus, įžengiančio pro bibliotekos arba archyvo duris, niekas neįtaria nesąžiningumu. Nesąžiningas skaitytojas laikomas labai reta išimtimi."

Reikia manyti, kad ši neilga poros Lietuvos mokslininkų viešnagė bus naudinga Lietuvos mokslui: Švedijoje lietuvis mokslininkas gali daug ko naudinga rasti ir daug ko iš jų pasimokyti.

• Stasio Dariaus, žinomo mūsų transatlantinio lakūno dienoraštis yra išlikęs ir saugomas Kauno valstybiniame muziejuje. Jis apima 1932-1933 metus, taigi pasiruošimo skristi laikotarpį.

• Henrikas Schliemannas, garsus XIX a. archeologas ir Trojos atradėjas, kaip paskutiniai tyrinėjimo duomenys rodo, grįždamas iš Rusijos į Vokietiją, 1854 m. buvo ilgesnį laiką sustojęs Klaipėdoje. Tuo metu čia buvo ir jo prekybos agento Meyerio namai. Schliemannas dalyvavo jo garbei Klaipėdos m. burmistro suruoštuose pusryčiuose. Palikęs Klaipėdą, jis patyrė, kad miestas sudėgė. Grįžęs atgal atrado tik miesto griuvėsius; buvo sudėgė ir jo prekybinio agento kontoros namai, tačiau išlikusi pašiūrė su prekėmis. Kiek vėliau Schliemannas nuvyko į Graikiją ir ten atskleidė garstuosius kultūros paminklus.

• Latvių dramaturgo H. Gulbio pjesė "Čiūčia liūlia, mažutė!" neseniai pastatė Klaipėdos dramos teatras. Režisavo Liepojos dramos teatro rež. Andriejus Migla, dekoracijas piešė rygties Arnoldas Plaudis. Pagrindines roles atliko A. Venskūnas, R. Poš-

kus, A. Šimanskis, V. Alsas, P. Stankus, V. Leonavičiūtė.

• Dr. Kosto Jurgėlos studijinis 1000 rankraščių puslapių apimties veikalas apie 1863 m. sukilimą Lietuvoje, greit pabaigus išspręsti finansavimo problemas, netrukus bus pradėtas rinkti ir bus spausdinamas Lietuvių Enciklopedijos spaustuveje Bostone.

PERDAVE PAREIGAS

Vatikano valstybės Sekretariate įvyko oficialus buvusio Vatikano valstybės sekretoriaus kardinolo Amleto Cicognani pareigų perdavimas naujam šventojo Tėvo paskirtam Vatikano valstybės sekretoriui kardinolui Jean Villot. Ta proga buvo perskaitytas paties šventojo Tėvo ranka pasirašytas skyrimo raštas, kuriame šventasis Tėvas iškelia naujojo Va-

tikano valstybės sekretoriaus, kaip artimiausio Popiežiaus bendradarbio, paskyrimo svarbą, uždavinius ir aukštą atsakomybę ir meldžia Aukščiausiojo palaimos visiems jo darbams Bažnyčios tarnyboje.

TELEVIZIJOS
Spalvotos ir paprastos, radijo, stereo, oro vėsinimai, Pardavimas ir taisymas.

J. MIGLINAS
Krautuvė Marquette Parke
2346 W. 69th Street 776-1486
Namų tel. — PR 6-1063

GELES
Vestuvės, banketams, laidotuviams ir kt.
GUZAUŠKŲ
BEVERLY HILLS GELINČIA
2443 W. 63rd St., Chicago, Illinois
PR 8-0833 — PR 8-0834

MAZEIKA & EVANS
FUNERAL HOME
THREE AIR-CONDITIONED CHAPELS
Parking Facilities
6845 SOUTH WESTERN AVE. REpublic 7-8600

PETKUS
TĖVAS IR SŪNUS
MARQUETTE FUNERAL HOME
TRYNS MODERNIOS KOPLYČIOS:
2533 West 71st Street Tel. 476 2345
1410 So. 50th Ave., Cicero Tel. TO 3-2108-09
AIKSTĖ AUTOMOBILIAMS STATYTI

PIRKITE DABAR TIESIOG NUO
MR. NELSON
SAVININKO
SAINT CASIMIR MONUMENT CO.
3914 West 111th Street
Didžiausias Paminklams Planų Pasirinkimas Visame Mieste.
Telef. — CEDarcrest 3-6335
Vienas blokas nuo kapinių.

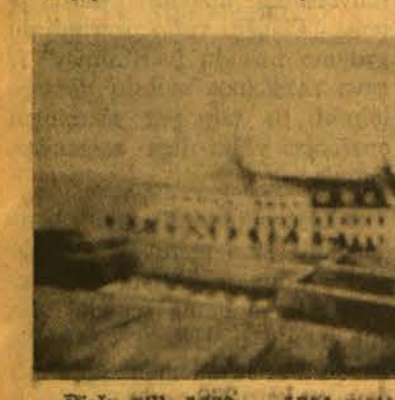
EUDEIKIS
LAIDOTUVIŲ DIREKTORIAI
Dovydas P. Gaidas — Geraldas F. Daimid
TRYNS MODERNISKOS KOPLYČIOS:
4330-34 South California Avenue
Telefonai: LA 3-0440 ir LA 3-9852
4605-07 South Hermitage Avenue
Telefonas — YARds 7-1741-2

LAIDOTUVIŲ DIREKTORIAI
Lietuvių Laidotuvių Direktorų Asociacijos Nariai
LACKAWICZ IR SŪNUS
2424 W. 69th STREET Tel. REpublic 7-1213
2314 W. 23rd PLACE Tel. VIRginia 7-6672
PETRAS BIELIONAS
4348 S. CALIFORNIA AVE. Tel. LAfayette 3-3572
ANTANAS M. PHILLIPS
3307 S. LITUANICA AVE. Tel. YARds 7-3401
POVILAS J. RIDIKAS
3354 S. HALSTED STREET Tel. YARds 7-1911
JURGIS F. RUDMIN
3319 S. LITUANICA AVE. Tel. YARds 7-1133-1139
VASAITIS — BUTKUS
1446 S. 50th AVE. CICERO, ILL. Tel. OLYmple 2-1005
LAWN FUNERAL HOME
Sigmund J. Sutkus
7909 STATE RD., OAKLAWN, ILL. Tel. 636-2320

Biržų pilis senoje graviūroje

si karines vėliavas, patrankas, iš bibliotekų išplėstas knygas, ir D. L. Kunigaikštijos kanceliariines bylas. Po 1655 m. karo jie buvo išsigabėję ir Lietuvos metrika. Po 1660 m. Olivos taikos metrika grąžino, tačiau ne visą. Kai lietuviai reikalavo ir likusias bylas grąžinti, švedai pasisakė negalį to padaryti, nes pasak jų, begabenant nuskendęs metriką vežęs laivas. Lietuviai patikėjo ir daugiau dokumentų sugrąžinti nebereikalavo. Neprik. metais metrikos grąžinimo klausimas nebuvo ir keltas. Tiesa, vienas kitas mūsų istorikų į Švediją nuvažiudavo. Dr. A. Šapoka čia rinko istorinę medžiagą, ieškodamas 1655 m. Kėdainių sutarties dokumentų. Kitais dalykais jis nesi domėjo ar jų neužtikėjo. Po II pasaulinio karo Švedijoje lankėsi dvi Lenkijos mokslininkų grupės, išbuvusios archyvuose po keletą mėnesių. Jos surado nemažą Lietuvą liečiančių dokumentų ir į registrus visa tai įtraukė polonistikos vardu. Iš mūsų gal tik J. Lingis ir plk. Urbonas šį tą Švedijoje buvo suradę. Kiti istorikai neturėjo nei laiko, nei sąlygų.

Užtat savotiškai įdomu, kad Švedijoje esančiais mūsų istori-

Biržų pils 1889 — 1704 metais (Nuotr. iš Br. Kviklio archyvo)

Antrą kartą į Antrą kaimą

Dar po žodį su A. T. Antanaičiu — užvaizda persimetant

— Skaitom skelbimuose, kad „Antras kaimas“ birželio 6 d. (penktad.) ir birželio 7 d. (šeštadienį) kartoja Chicagoje jau penkis kartus statytą programą. Ar dar vis tikėtis žiūrovų? Ypač kada jau beveik gegužinių ir atostogų sezonas prasideda?

— Play House teatro salė yra nedidelė. Mūsų stiliumi (prie staliuku) joje telpa tik apie šimtas žmonių. Tačiau ir mūsų penki pastatymai dar nėra iš tolo neišsėmę žiūrovų potencialo. Visi jie praėjo pilnose salėse. Daugybė susidomėjusių nebegalėjo į juos patekti. Vietos nebe-gavęs, ne vienas barte barė mūsų administratore, telefonu priiminėjančią rezervacijas. Būtu-mėm ir iš karto davę daugiau spektaklių, tačiau tai aniem dviem savaitgaliam tegavom Play House teatro salę, kurią tuoj pat užėmė Arnoldo Giedraičio (Chicago Repertory) teatras. Dabar, kada jis išvažiuoja gastroliu į universitetus, mes nau dojamės progą... Kitur eiti nenorėjome ne vien dėl lojalumo Play Housui, bet ir dėl to, kad la-bai jau pripratome gero apšvie-timo, prie patogios vietos lie-tuviškos kolonijos širdyje.

Atostogų gi laikas, sakoma, pra-sideda mokslo metams pasibaig-us. Kadangi mokyklos veikia dar maždaug iki birželio vidurio, tikimės, kad ir mūsų potencia-lūs žiūrovai nebus išsivažinėję...

— Ar jūsų repertuaras šiems pastatymams bus pakeistas?

— Naujų gabaliukų tėra pridėta tik du ar trys; vienas kitas išimtas. Keletas yra kiek pasikei-ę. Per septynetą pastatymų ir kita tiek pridėtinių repetacijų juk tu-rėjom progos ir klaidų pastebėti, o taipgi žiūrovų ar viešosios kri-tikos reakcijas išnaudoti. Patir-tis, kaip amerikiečiai sako, geriau sia mokytoja. Būsimųjų (o ir pa-skutinių) šio sezono ir šios pro-gamos) pastatymų didžioji teigiamybė ir bus, manau, toji mū-su įgyta patirtis.

— Neseniai grįžote iš gastro-lių pas kaimyninių miestų — Detroito ir Clevelando — lie-tuvius. Kokias salygas radote tenai? Kokios buvo žiūrovų reakci-jos? Kokie jūsų įspūdžiai?

— Mes gastrolėmis buvome labai patenkinti. Visur nuošir-džiai priėmė, lietuviškai „pamy-lėjo“... Gastrolės, nors ir vargin-antės dalykas, yra kolektyvui naudingos tuo, kad jį sutvirtina, įpratina kolektyvo narius viens kitą geriau pažinti, suprasti, vie-nas kitą rūpintis.

Salygas abiejose vietovėse, pa-viršutiniškai kalbant, radome ga-na neblogas. Didžiausi minusai gal buvo tie, kad salės ten dido-kos, nelabai tinkamos mūsų ka-merinio pobūdžio pastatymui. Žymiai didesnės ir scenos. Ne vie-nas mūsų gabaliukas turėjo atro-dyti (režisieriaus J. Miltinio po-sakį naudojant) tartum arabiška miniatiūra Žalgirio mūšio rėmuo-se... Kadangi dekoracijų neturim, o esamai scenai pakeisti papras-tai nėra laiko, tenka naudotis tuo, ką randame. Kartais, kaip Detroitė, tik vienu išėjimu, be jokių užkulisinių perėjimų į kitą scenos pusę. Kadangi mes viską baigiamė ne uždangos nuleidi-mu, bet šviesų užgesinimu, tokia scena mums nėra patogi. Tačiau turėjome gana daug keisti „ant greitųjų“... Abiejose vietovėse, y-pač Detroitė, reikėjo tenkintis la-bai primityviu minimaliniu sce-nos apšvietimu, kas mūsų pobū-džio programai labai pakenkė.

Įspūdžiai? Jie geri. Abiejose vie-tovėse mus matė po (maždaug) pusantro šimto žiūrovų, nors mū-su gastrolės sutapo Chicagoje vy-kusiais operos pastatymais ir ne-buvo pakankamai išgarsintos. Žiūrovai juokėsi, plojo... Rengė-jai sveikino, dėkojo, po gėlytę prisigėiojo, kalbas pasakė... O ko gi daugiau reikia?

— Susilaukėte, žinoma ir kri-tikos... Turiu galvoj ne tik spaus-dintą, bet ir žodinę...

— Kas be ko... Kritikos reikia.

Ją vertiname ir jos paisome, kiek ji, mūsų manymu, teisinga. Ne-kartą, žinoma, tenka vadovautis patarle „Kalbų ir vėjų nesugau-dysi“. Dar kiekiau tarant: „Šu-va loja, o karavanas eina toliau“. Vienį sakė: per daug ištęsta, per ilgi tarpai... Kiti — per daug di-namikos, vienas gabalas tiesiog lipa ant kito ir nebegalima susi-gaudyti; net ir plojimui vietos ne-belieka... Vienas pagedautų dau-giau muzikinių dalykėlių, kitam norėtųsi daugiau ir aštresnės sa-tyros. O, beje, kada tos satyros, kad ir ne taip aštrios atranda, ta-da ir vėl nebeįgerai: nemoralu, nepatriotiška... Viena žinoma či-kaგიčių lietuvių organizacija dėl vieno mūsų gabaliuko, parodyto lietuviškos televizijos programo-je, net protesto laišką parašė: už-gavome jos patriotiškų jausmus, nors tokios intencijos ten nėra su žiburiu nerastum...

Iš kritikos, kaip minėjau, sten-giamės mokyti. Sunku, žinoma, pasimokyti iš panašios kritikos, kokią davė jūsų laikraščio detroi-tiškis korespondentas. Jis trum-pai ir drūtai tarė, kad šis „Antr-o kaimo“ pastatymas buvęs silp-nesnis už visus kitus. Ir viskas. Gal ir tiesa, bet mums būtų jė-mu išgirsti kuo silpnesnis. Vaidy-ba? Forma? Turiniu? O taipgi i kodėl? Jeigu būtų pasakę, kad šis pastatymas jam mažiausiai pa-tiko — suprasčiau ir patėsin-čiau. Man, sakykim, labiau pa-tinka Šileris negu Goethe, labiau Hamsunas, negu Tolstojus, tačiau nedrįsčiau teigti, kad pa-tinkamieji stipresni už nepatin-kamuosius, o jeigu jau šitaip teig-čiau, tai bandyčiau ir įrodyti...

— Ar jaučiatės savuoju humo-ru lietuvišką žiūrovą pasiekę?

— Nors ir rizikuojamas būti kiek arogantiškas atsakyčiau: taip. Gavome daug tikrai palan-kių, nuoširdžių ir skatinančių at-siliepimų. Grupės moralė ir užsi-degimas yra pakilę. Mane džiugi-na didelis kolektyvo susigyveni-mas, susiklausymas, disciplina. Žodžiu, jaučiu, kad esame ir vėl pakenčiamai susiklijavę ir trokš-čiau tik vieno: kad dabartinė nuotauka kolektyve kuo ilgiau iš-silaikytų. Tą kolektyvą entuzi-azma, tikiu, turi pajusti ir žiūro-vas. Tada jam bus lengviau iš-matyti prošvaistes ir atleisti ydas.

— Pokalbį noriu užbaigti tra-faretišku klausimu: kokie ateities planai?

— Vieno mūsų vaizdelio veikė-jo posakį naudojant: „geras klaui-mas, ponas, visai vietoj klausim-...“ Planų turime. Jau turi-me geroką gabalą programos ir kitam sezonui. Tikimės jos turėti platesnės, įvairesnės ir įdomes-nės. Užkabinome daugelį žino-

mų autorių... Manome tobulin-tis vaidyboje, ypač improvizacio-je... Bet apie tai, manau, turėsim progos pasisėkėti rudenį... (loresp.)

Kultūrinė kronika

● Pianistės Aldonos Kepalai-tės recitalis gegužės 24 d. žy-miausioje New Yorko koncerti-nėje salėje „Town Hall“ praė-o su dideliu pasisekimu. Koncer-tan atkreipė dėmesį ir didžioji šio miesto spauda. Sakysim, pir-madienio (gegužės 26 d.) „New York Times“ meno puslapyje muzikinis šio žymiausio dienra-šio recenziats Allen Hughes gana palankiai vertina Kepalai-tės koncertą, dėdamas recenzi-ai antraštę „Aldona Kepalaitė A Vigorous Pianist“.

● Kai angliškiosios mūsų kny-gos kovoja už gyvąją lietuviybę ir Lietuvos laisvės reikalą. Ne-seniai „Šešusioje ir plačiai skai-tomoje H. E. Salisburio knygoje „The 900 Days“, kurioje pla-čiai aprašoma rusų - vokiečių karo pradžia 1941 metais ir kie-tas Leningrado gynimas, yra ap-sčiai medžiagos, liečiančios ir 1941 metų lietuvių sukilimą bei stinrią lietuvių rezistenciją prieš okupantus. Autorius, knygą ra-šydamas, pasinaudojo, be kitų šaltinių, ir prof. V. Vardžio re-daguota „Praeger“ leidyklos iš-leista (remiant I Laisvės fondui) knyga „Lithuania Under The Soviets“. Pasinaudota ten at-spausdintu prof. Z. Ivinskio straipsniu. Nereikia ir aiškinti, ką tai reiškia tokia informaci-ja knygoje, kuri sklinda po pa-saulį milžinišku tiražu. O tai yra akivaizdus pavyzdys, kad mums ypač reikia susirūpinti visa pla-čiausia lietuviška anglų kalba, reikia įtempti visus išteklius ir angažuoti visas plunksnas, kad knygos, liečiančios lietuvių kul-tūrinius bei politinius reikalus pasirodytų anglų kalba kiek ga-lima daugiau.

● Birštono muziejelyje yra a-pie 8000 eksponatų, daugiausia miestelių, kurortų ir apylinkės lie-čiančių dalykų. Be kitų ekspona-tų, yra medinis vamzdis, kuriuo senovėje vanduo buvo iš gydomy-jų šaltinių leidžiamas į vonias, karieta, kuria 1803 - 1839 m. vy-ko susisiektimas tarp Birštono ir Kauno, Birštono miesto maketas, darytas 1939 metais.

● Lietuvių Enciklopedijos anglų kalba I tomas baigiamas rinkti Lietuvių Enciklopedijos leidykloje Bostone. Yra vilčių, kad tomas galės pasirodyti jau šių metų rudenį.

Petras Aleksandravičius (g. 1906)

Rašytoja Zemaite

St. Santvaro Danos libretas

(Atkelta iš 5 psl.)

maivimo skylę užkimsi. Arba štai trumputė M.P. scena, kur poetas jau angliškai rimuoja: „Keturi MP (tarpvartė) Hei, heil Hi-ho! Let's go! Let's go!“

Po to MP atlieka darbą: „Vienas asperčia tuščią bonką, kitas paspiria vieną kitą kėdę, trečias apkabina kurią nors merginą, ketvirtas prisipila ir išgeria vyno taure.“ Tą darbą baigę, jie dar kartą užtraukia: „We are MP You are DP (išeidami) DP, DP, DP.“

Tai tik tiek. Tokiomis tad sąmo-jaus ir proto mandrybėmis blyks telėjo mūsų išvadotojai.

Bet autorius, šią tragediją kur-damas, rodos, niekad nenusime-na. Beje, mėgstamiausias jo žo-dis, librete pavartotas net 11 kar-tų, yra giedra...

Dabar nors trumpas žvilgsnis ir į giedriąją libreto pusę. Ieško-dami jame teigiamybių, jų galė-tume rasti pirmiausia chorams skiriamuose, dar nuoširdžiai liau-dišku pulsu tebetvaskančiuose, ir kai kurių arijų bei solistų an-samplių tekstuose. Tokių Sant-varo eilėraščių, atskirai juos paė-mus ir išjungus iš konteksto su jų dramatinėmis funkcijomis, yra ir visai neblogų.

Ar Gaidelis perreks Santvaro tenorą?

Nesu dar pasirošęs Gaidelio operos muzikinei analizei, nes man dar neteko nei jos visumo-je išgirsti nei nuodugnau ją iš gaidų pastudijuoti. Betgi iš frag-mentarinio susipažinimo su at-skirais jos gabalais pirminiai į-spūdžiai buvo visai geri. Man taipogi atrodytų autoritetingai svarus ir komp. Vl. Jakubėno i-tin teigiamas jos reikalu pasisa-kymas, išspausdintas libreto kny-gelėje.

Šiuo tarpu pasvarstysiu tik tą ypatingą dilemą, kurią Gaideliui užmezgė Santvaro libretas ir ku-rią jam savo muzikoje šiaip ar ki-taip reikėjo išspręsti.

Literatūriniai meninės teisy-bės dramoje reikalavimai reikėtų libretui taikinti gal dar griežčiau, nes ant jo dramos žarijų kompo-zitoriaus vaizduotė įžiebta muzi-kinę operos ugnį. Geras libretas stimuluoja jo muzikinio kūrybiš-kumo išsiskleidimą. Jis — tai tas tramlinas, kuris kompozitorių spyriuoja kūrybiniais šuoliams. Be gero libreto jis meno sieki-muose yra gerokai pristabdomas ar net suparaližuojamas. Dėl to daug garsių kompozitorių buvo ypatingai libretistų atrankai jau trūs, laikydami ją būtina kūry-binės sėkmės sąlyga.

Antra vertus, labai pajėgus kompozitorius savo muzikos su-gestyvumu ir iškalbingumu kar-tais gali atsverti ar net išpirkti, kad ir dideles libretisto nuodė-mes. Tokių pavyzdžių net išpo-puliarejusiu operų tarpe turime nebe vieną (pvz. Ponchilli Gio-conda).

Norėčiau spėti, kad tų pa-vyzdžių galerija dar bus pratur-tinta ir Gaidelio opera „Dana“.

Tai juk pirmoji Gaidelio ope-ra, į ją jis metė visą savo širdies šilumą ir dar neišseiktą kūrybi-nę energiją. Pažįstant jo savitą stambaus masto talentą, reikėtų laukti, kad tos gožiančios meni-nius polėkius užtvartos bei kliūtys į kurias jį įklampino nemaži li-breto negalavimai, bus pakanka-mai įveiktos ir estetiškai užlygin-tos jo muzikinių idėjų stiprumu, veržlumu ir originalumu. Šne-

Pirmieji Lietuvos kariuomenės daliniai atsivieškina su gyventojais, iš-žygiuodami į laisvės kovų frontus. (Iš Br. Kvickio archyvo)

kant jau alegorijomis, jei Gaidel-io trombonai pakankamu stip-rumu galėtų perrekti dramatinę itampoj kiek lūžtelėjusį Santvaro tenorą, opera būtų išgelbėta. Gai-delio triumfas tuo atveju būtų dar dramatiškesnis, ir mūsų ope-ros istorija turėtų apvainikuoti jo galvą patvariuoju laurų vai-niku.

Išvada: nusimaukime koturnas

Dėkui Dievui, mūsų visuome-nės literatūrinis skonis šiaip ar taip šiandien jau yra gerokai praprusintas. Mes gi esame ture-ti, jog žiūrovų skonis kai kuriuos jų vaidinimus su aukštais koturnais gal bus ir praaugęs.

Tad tik vienam vieninteliam

Didžiajam rusų - bolševikų puolimui ruošiantis

(Atkelta iš 2 psl.)

mendantūroje paliko tik keli ka-reiviai, kuriuos lenkai nuginkla-vo ir užėmė Varėną.

Rusai bolševikai 1919 m. ge-gužės 14 d. buvo užėmė ir laikė poziciją: Videniškiai, Zelva, Bal-ninkai, Žemaitkiemis, Kavarskas, Troškūnai, Raguva, Barklainiai, Eriškiai, Upytė, Barčiūnai, Pum-pėnai, Krinčinas, Biržai. Tuo lai-ku bolševikai šiame fronto ruože turėjo: 18 šaulių pulkų, 5 atski-ras specialios paskirties rinktines, keletą artilerijos baterijų ir smul-kius kavalerijos dalinius.

Mūsų kariuomenė ir drauge Joniškėlio partizanai, laikė užtv-a-ras ir sargybas šioj riboj: Širvin-tos, Lyduokiai, Vidiškiai, Taujė-nai, Ramygala, Krekenava, Nau-jamiestis ir toliau į šiaurę pagal Levens ir Mūšos liniją iki Lat-vijos sienos.

Iš viso lietuviai sutelkė penkis batalionus (vėliau atvyko dar du batalionai). Joniškėlio partizanų batalionas, dvi baterijos ir pus-antro eskadrono raitėlių. Šiame fronto ruože talkino saksų sa-va-norių keturi batalionai ir maži artilerijos vienetai.

Pietuose Širvintos, Vievj ir Va-rėnų buvo užėmusi lenkų kariuo-menė. Šiaurėje, Bauskės apylin-kėse stovėjo vokiečių kariuome-nė ir latvių kariuomenės dali-niai.

Jėgų sutelkimas buvo baigtas gegužės 13 d. vakare. Gegužės 14 d. vyriausias karo vadas išleido bendrą operacijos įsakymą Nr. 2, kuriame buvo įsakyta kokių už-davinių turi atlikti kariuome-nės dalių viršininkai:

1. Ukmergės rinktinės virši-ninkui užimti: Kurklius, Raguvą, Troškūnus.
2. Panevėžio rinktinės viršini-ninkui užimti Panevėžį.
3. Joniškėlio partizanams pul-ti prieš smulkiąsias dalis ir pa-sistengti išardyti geležinkelį prie Subačiaus.
4. Susižinoti su vokiečių ka-riuomenės daliniais ir prašyti jų pagalbos.
5. Aviacijos dalies viršininkui

ti ir sutikimą gauti. Prasidėjo pasitarimai su vokiečiais ir gyvas nuomonių pasikeitimas per pasiuntinius tarp rinktinių virši-ninkų ir dalių vadų. Susisieki-mo ir ryšių priemonės buvo la-bai menkos. Kelionės ir ryšiai bu-vo palaikomi vien raitėlių. Raitė-liai su pranešimais prasilenkdav-o. Laikas bėgo, reikėjo skubėti, sudaryti velkimo planą ir veikti. Vyriausias karo vadas gen. S. Žu-kauskas čia tiesiogiai įsikišo ir gelbėjo suderinti veiksmus, o taipgi susitarti su vokiečiais — saksais. Vokiečių kariuomenės viršininkas Lietuvoje generolas Eberhardt paskyrė ryšio karininką prie Lietuvos kariuomenės ge-neralinio štabo pulk. Schroeder. Gen. S. Žukauskas nemokėjo vo-kiškai, bet pulk. Schroeder lais-vai kalbėjo rusiškai. Pulk. Shroeder nuolat buvo prie gen. S. Žu-kausko. Abu du važinėjo į Uk-merge, Kėdainius ir į kitas vieto-ves pafrontėje, lankė ne tik lie-tuvių bet ir saksų savanorių dalis. Pagelbėjo susitarti ir suderinti veiksmus.

Laikas nuo gegužės 14 d. iki 18 d. buvo panaudotas parengia-miesiems darbams: organizuoti tiekiamą, sužeistųjų evakuaciją, parengti ir sutvarkyti kuopas, už-megti ryšius ir kuopas išdėstyti puolimo išeičiai riboje. Gegužės 17 d. vakare jau viskas buvo pa-rengta, Ukmergės ir Panevėžio rinktinės jau buvo užėmė išeičiai ribą.

Gen. št. pulk. Schroeder dar-bas kariuomenės štabe, kaip ryšių karininko, saksų savanorių talka, taipgi ginklų ir karinių reikme-rių pirkimas pas vokiečius nepati-ko prancūzų karinei misijai, e-sančiai Lietuvoje. Prancūzai dar vis degė didele neapykanta vo-kiečiams, todėl lietuvių bendra-darbiavimas su vokiečiais pran-cūzus erzino. Jiems buvo paaiš-kinta, kad karo aplinkybės ver-čia tai daryti, ir tai daro patys lietuviai, reikalo verčiami. Tuo tarpu lenkai Lenkijoje ir užsie-nyje išvystė stiprią propagandinę veiklą prieš Lietuvos vyriausybę, girdi, Lietuva esanti vokiečių a-gentų lizdas, o Lietuvos valstybė yra tik vokiečių padarinys.

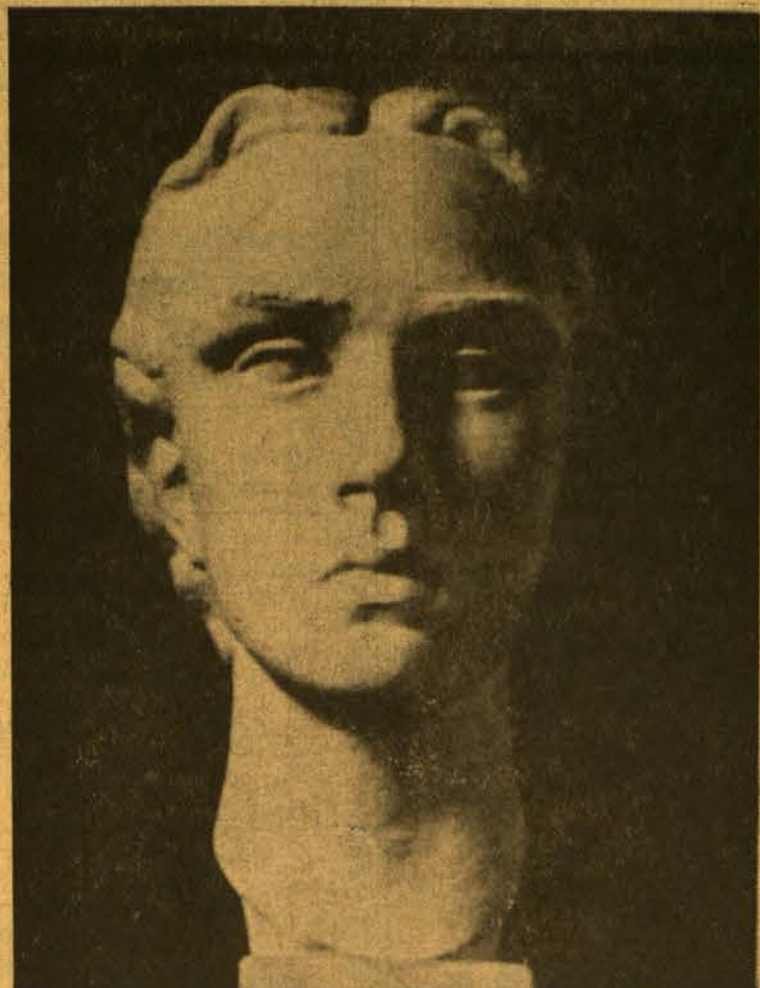
Rusai bolševikai dėl saksų sa-vanorių dalinių talkininkavimo lietuviams skelbė, kad tai esą „interventai“, reiškia, svetimieji įsikišo ir už Lietuvą kariauja. Tuo laiku lietuviai komunistai Lietuvos karius vardindavo „ta-rybininkais“, nes pirmąją Lietu-vos vyriausybę sudarė Valstybės Taryba, kuri pašaukė savanorius Tėvynės ginti. Dabar lietuviai ko-munistai rašo ir kalba, kaip juos rusai bolševikai išmokino, pos-tringaudami, kad už Lietuvą lie-tuviai nekariau, bet tik „inter-ventai“ vokiečiai ir kiti.

(Bus daugiau)

● Hermanui Budensiegui, K. Donelaičiui „Metų“, Ad. Mickevi-čiaus „Pono Tada“ ir kitų au-torių raštų į vokiečių kalbą ver-tėjui, gyvenančiam Vak. Vokie-tijoje, Poznanės Adomo Mickevi-čiaus vardo universitetas suteikė garbės daktaro laipsnį. Tai pir-masis Vakarų Vokietijos plietis, kurį pokario metais tokiu būdu pagerbė Lenkijos mokslo įstaigos.

● Algirdas Jackevičius, 48 m. amžiaus mokslininkas, Vilniaus universitete apgynė disertaciją tema „Plaučių vėžio pagrindinių gydymo metodų įvertinimas“ ir gavo medicinos mokslų daktaro laipsnį. Jis taip pat sėkmingai operuojąs vėžio liga sergančius ligonius.

● Lietuvių katalikų mokslo a-kademija šiuo metu savo veiklą plečia gilyn ir platyn. Yra pa-ruošta ir ruošama spaudai visa eilė naujų mokslinių studijų. Šuo metu akademija apjungia daugiau kaip 200 narių.

Juozas Mikėnas (1901—1964)

Dukters portretas